

DESPRE DREPTUL NAȚIUNILOR
LA AUTODETERMINARE

Scrie în februarie-mai 1914
Publicat în aprilie-iunie 1914,
în revista „Prosvetzenie”
nr. 4, 5 și 6
Semnat : V. I l i n

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Paragraful 9 al programului marxiștilor din Rusia, în care se vorbește de dreptul națiunilor la autodeterminare, a provocat în ultima vreme (așa cum am mai arătat în „Prosveșcenie”) * o adevărată campanie a oportuniștilor. Atît lichidatorul rus Semkovski, în ziarul lichidatorist din Petersburg, cît și bundistul Libman și național-socialul ucrainean Iurkevici, în ziarele lor, s-au năpustit asupra acestui paragraf, vorbind de el pe un ton de nemărginit dispreț. Nu încapе îndoială că această „năvălire a celor douăsprezece seminții” ale oportunismului asupra programului nostru marxist este strîns legată de actualele oscilări naționaliste în general. De aceea ni se pare nimerit să facem o analiză amănunțită a problemei în discuție. Ținem doar să observăm că nici unul dintre sus-menționații oportuniști n-a adus vreun argument propriu : ei toți nu fac decît să repete cele spuse de Rosa Luxemburg într-un amplu articol al ei din 1908—1909, scris în limba polonă și intitulat „Problema națională și autonomia”. De aceea, în expunerea noastră vom lua în considerație, de cele mai multe ori, argumentele „originale” ale acestei autoare.

1. CE ESTE AUTODETERMINAREA NAȚIUNILOR ?

Este firesc să se pună din capul locului această întrebare atunci cînd se face încercarea de a examina din punct de vedere marxist așa-numita autodeterminare. Ce trebuie să

* V. I. Lenin. Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 125—162. — Nota red.

Înțelegem prin autodeterminare ? Trebuie să căutăm răspuns la această întrebare în definițiile juridice deduse din feluritele „noțiuni generale“ ale dreptului sau, dimpotrivă, în studiul istoric-economic al mișcărilor naționale ?

Nu este de mirare că unor domni ca Semkovski, Libman, Iurkevici nici nu le-a dat prin gând să-și pună această întrebare ; ei se mulțumesc cu simple chicoteli pe seama „lipsei de claritate“ a programului marxist, și, pe cât se pare, în simplitatea lor, ei nici nu știu măcar că despre autodeterminarea națiunilor se vorbește nu numai în programul rus din 1903, dar și în rezoluția adoptată de Congresul internațional de la Londra din 1896 (despre care vom vorbi mai amănunțit la locul cuvenit). Mult mai surprinzător este însă faptul că Rosa Luxemburg, care a afirmat, pe un ton atît de declamator, că respectivul paragraf are un caracter abstract și metafizic, a căzut tocmai ea în acest păcat prin raționamentele ei abstracte și metafizice. Tocmai Rosa Luxemburg este aceea care se pierde mereu în considerații generale cu privire la autodeterminare (lansîndu-se chiar în foarte nostime speculații pe tema : cum se poate afla voința națiunii ?), fără să pună vreodată în mod clar și precis chestiunea : unde trebuie căutată soluția problemei, în definiții juridice sau în experiența mișcărilor naționale din lumea întreagă ?

A pune în mod precis această chestiune, pe care un marxist n-o poate ocoli, înseamnă a spulbera dintr-o dată ^{9/10} din argumentele Rosei Luxemburg. Mișcărilor naționale nu apar pentru prima oară în Rusia și nu-i sînt inerente doar ei. În întreaga lume, epoca victoriei definitive a capitalismului asupra feudalismului a fost legată de mișcări naționale. Baza economică a acestor mișcări constă în faptul că pentru o victorie deplină a producției de mărfuri este necesar ca burghezia să cucerească piața internă, ca teritoriile cu populații care vorbesc aceeași limbă să se închege ca state și să fie înlăturate, totodată, orice piedici care se opun dezvoltării acestei limbi și încetățenirii ei în literatură. Limba este cel mai important mijloc de comunicare între oameni ; o limbă comună și dezvoltarea ei nestînjinită constituie una dintre condițiile cele mai importante pentru

existența unui comerț cu adevărat liber și pe scară largă, corespunzător capitalismului contemporan, pentru o liberă și largă grupare a populației în diferite clase și, în sfârșit, pentru asigurarea unei strânse legături între piață și orice întreprinzător mare sau mic, vânzător și cumpărător.

De aceea, orice mișcare națională tinde spre formarea de *state naționale*, care sînt menite să satisfacă în cel mai înalt grad aceste cerințe ale capitalismului contemporan. În această direcție acționează factorii economici cei mai puternici, iar pentru întreaga Europă apuseană — mai mult chiar : pentru întreaga lume civilizată — statul *tipic*, normal pentru perioada capitalistă, este statul național.

Prin urmare, dacă vrem să înțelegem ce înseamnă autodeterminarea națiunilor, fără să ne jucăm de-a definițiile juridice, fără „să născocim“ definiții abstracte, ci, dimpotrivă, analizînd condițiile istorice și economice în care au loc mișcărilor naționale, vom ajunge în mod inevitabil la concluzia : prin autodeterminarea națiunilor se înțelege despărțirea lor statală de colectivitățile naționale străine, se înțelege formarea unui stat național de sine stătător.

Vom vedea, în cele ce urmează, că mai sînt și alte cauze pentru care ar fi o greșeală ca prin dreptul la autodeterminare să se înțeleagă altceva decît dreptul la o existență de stat independentă. Acum însă trebuie să ne oprim asupra modului în care a încercat Rosa Luxemburg „să scape“ de concluzia inevitabilă că tendința spre formarea de state naționale are cauze economice adînci.

Rosa Luxemburg cunoaște foarte bine broșura lui Kautsky „Naționalitate și internaționalitate“ (supliment la revista „Neue Zeit“¹⁰⁵ nr. 1, 1907—1908 ; o traducere rusă a apărut în revista „Naucinaia Misl“, Riga, 1908¹⁰⁶). Ea știe că în § 4 al acestei broșuri, Kautsky *, analizînd în mod amănunțit problema statului național, a ajuns la concluzia că Otto Bauer „subapreciază forța cu care se manifestă tendința de a forma state naționale“ (p. 23 din

* În anul 1916, V. I. Lenin, pregătind pentru reeditare articolul de față, a adăugat aici o notă cu următorul cuprins : „Cititorii noștri nu trebuie să uite că pînă în 1919, cînd a apărut excelenta sa broșură, «Calea spre putere», Kautsky a fost un adversar al oportunismului, al cărui apărător a devenit abia prin anii 1910—1911, și mai cu seamă în 1914—1916“.

broșura citată). Rosa Luxemburg citează chiar ea cuvintele lui Kautsky : „Statul național este forma de stat *cea mai corespunzătoare* pentru condițiile moderne“ (adică capitaliste, civilizate, progresiste din punct de vedere economic, spre deosebire de cele medievale, precapitaliste etc.), „este forma în care el poate să-și îndeplinească cel mai ușor misiunea sa“ (care constă în a asigura o cât mai liberă, mai largă și mai rapidă dezvoltare a capitalismului). La aceste cuvinte trebuie să adăugăm o observație și mai precisă făcută, în încheiere, de către Kautsky, și anume că statele cu o compoziție națională eterogenă (așa-zisele state multinaționale, spre deosebire de statele naționale) sînt „întotdeauna niște state a căror alcătuire internă — dintr-o cauză sau alta — a rămas anormală sau incomplet dezvoltată“ (adică înapoiată). Kautsky, se înțelege de la sine, vorbește de o stare anormală numai în sensul unei nepotriviri cu alcătuirea cea mai corespunzătoare cerințelor capitalismului în dezvoltare.

Se pune acum întrebarea : ce atitudine a luat Rosa Luxemburg față de aceste concluzii istorice-economice ale lui Kautsky ? Sînt ele juste sau nu ? Are dreptate Kautsky, cu teoria lui istorică-economică, sau Bauer, a cărui teorie este, în esență, o teorie psihologică ? Care este legătura dintre incontestabilul „oportunism național“ al lui Bauer, pledoaria lui în favoarea autonomiei cultural-naționale, înclinarea lui spre naționalism („accentuarea, pe alocuri, a momentului național“, cum s-a exprimat Kautsky), „o foarte pronunțată exagerare a momentului național și o completă trecere cu vederea a momentului internațional“ (Kautsky), de o parte, și o subapreciere a forței cu care se manifestă tendința spre formarea de state naționale, de altă parte ?

Rosa Luxemburg nici măcar nu și-a pus această întrebare. Ea n-a observat această legătură. Ea n-a reflectat asupra *ansamblului* pe care-l reprezintă concepțiile teoretice ale lui Bauer. Ea n-a făcut nici măcar o comparație între teoria istorică-economică și cea psihologică în problema națională. S-a mulțumit doar să facă următoarele observații, îndreptate împotriva lui Kautsky :

„...Acest «cel mai bun» stat național nu este altceva decât o abstracție, care se pretează ușor la o dezvoltare și susținere teoretică, dar care nu corespunde realității“ („Przegład Socjaldemokratyczny“ nr. 6 din 1908, p. 499).

Și în sprijinul acestei afirmații categorice ni se prezintă o serie de considerații din care reiese că dezvoltarea marilor puteri capitaliste și imperialismul fac ca „dreptul la autodeterminare“ al popoarelor mici să devină iluzoriu. „Se poate vorbi oare în mod serios — exclamă Rosa Luxemburg — de o «autodeterminare» a muntenegrenilor, bulgarilor, românilor, sârbilor, grecilor, care numai în mod formal sînt independenți — și aceasta se referă, în parte, chiar și la elvețieni —, a căror independență este ea însăși un produs al luptei politice și al jocului diplomatic al «concertului european» ?“ ! (p. 500). Cel care corespunde în mai bună măsură condițiilor existente „nu este statul național, cum crede Kautsky, ci statul hrăpăreț“. Ni se prezintă după aceea cîteva zeci de cifre în legătură cu mărimea coloniilor care aparțin Angliei, Franței etc.

În fața unor asemenea raționamente nu poți să nu rămâi uimit de darul pe care-l are autoarea noastră de a nu pricepe *ce și cu ce se leagă!* A încerca, cu aerul cel mai serios, să-i explici lui Kautsky că statele mici sînt dependente, din punct de vedere economic, de cele mari; că statele burgheze duc luptă între ele pentru subjugarea prădalnică a altor națiuni; că există pe lume imperialism și colonii — înseamnă a te preta la nu știu ce filozofare ridicolă și puerilă, fiindcă toate acestea n-au absolut nici o legătură cu chestiunea în discuție. Nu numai statele mici, dar și Rusia, de pildă, este complet dependentă din punct de vedere economic de forța capitalului financiar imperialist al țărilor burgheze „bogate“. Nu numai niște state în miniatură, ca cele din Balcani, dar și America, în secolul al XIX-lea, a fost, din punct de vedere economic, o colonie a Europei, fapt care a fost arătat încă de către Marx în „Capitalul“¹⁰⁷. Toate aceste lucruri, Kautsky, ca orice marxist, le știe desigur foarte bine, dar ele n-au nici în clin nici în mîneacă cu problema mișcărilor naționale și a statului național.

Acestei probleme — a autodeterminării politice a națiunilor în societatea burgheză, a independenței lor de stat —, Rosa Luxemburg îi substituie problema independenței, a neatârării lor economice. Este un procedeu la fel de inteligent ca și al unuia care, într-o discuție despre revendicarea programatică potrivit căreia în statul burghez supremația trebuie să revină parlamentului, adică adunării reprezentanților poporului, s-ar apuca să-și exprime convingerea — perfect întemeiată, de altfel — că într-o țară burgheză, oricare ar fi rînduielele ei, supremația o deține marele capital.

Nu încapе îndoială că o mare parte din țările Asiei, care este cel mai populat dintre continente, se află în situația unor colonii ale „marilor puteri“ sau în aceea a unor state extrem de dependente și asuprite din punct de vedere național. Dar această împrejurare, îndeobște cunoscută, infirmă ea cît de cît faptul incontestabil că, chiar și în Asia, condițiile pentru cea mai deplină dezvoltare a producției de mărfuri, pentru cel mai liber, mai larg și mai rapid avînt al capitalismului au fost create numai în Japonia, adică numai într-un stat național independent? Acesta este un stat burghez, și de aceea s-a apucat și el să asuprească alte națiuni și să subjuge colonii. Nu știm dacă Asia va mai reuși ca, înainte de prăbușirea capitalismului, să se constituie într-un sistem de state naționale independente, așa cum se întîmplă în Europa. Un lucru rămîne însă indiscutabil, și anume că, trezind din somnolență Asia, capitalismul a provocat și acolo, pretutindeni, mișcări naționale, că aceste mișcări manifestă tendința spre formarea de state naționale în Asia și că tocmai astfel de state asigură cele mai bune condiții pentru dezvoltarea capitalismului. Exemplul Asiei pledează în favoarea lui Kautsky și împotriva Rosei Luxemburg.

Exemplul statelor balcanice, de asemenea, pledează împotriva celor afirmate de ea, căci oricine vede acum că cele mai bune condiții pentru dezvoltarea capitalismului în Balcani se creează tocmai pe măsură ce în această peninsulă se formează state naționale independente.

Prin urmare, exemplul întregii omeniri civilizate înaintate, cât și exemplul Balcanilor și acela al Asiei, împotriva celor susținute de Rosa Luxemburg, ne arată absoluta justete a tezei lui Kautsky că statul național constituie o regulă și o „normă“ a capitalismului, în timp ce statul cu o compoziție națională eterogenă indică o stare de înapoiere sau o excepție. Din punct de vedere al relațiilor naționale, cele mai bune condiții pentru dezvoltarea capitalismului le oferă, fără îndoială, statul național. Asta nu înseamnă, bineînțeles, că în cadrul relațiilor burgheze un asemenea stat ar putea să excludă exploatarea și asuprirea națiunilor. Asta înseamnă doar că marxistii nu pot să treacă cu vederea puternicii factori *economici* care dau naștere tendințelor spre formarea de state naționale. Înseamnă că în programul marxistilor „autodeterminarea națiunilor“ *nu poate avea*, din punct de vedere istoric-economic, altă semnificație decât aceea a autodeterminării politice, a independenței de stat, a formării de state naționale.

Vom arăta mai încolo, în mod amănunțit, care sînt, din punctul de vedere marxist, adică din punctul de vedere de clasă, proletar, condițiile în care poate fi sprijinită revendicarea burghezo-democratică a „statului național“. Deocamdată ne limităm la definirea *noțiunii* de „autodeterminare“, și trebuie să remarcăm doar că Rosa Luxemburg *știe* care este conținutul acestei noțiuni („stat național“), în timp ce adepții ei oportuniști, de felul lui Libman, Semkovski, Iurkevici, *nu știu nici măcar acest lucru!*

2. MODUL CONCRET-ISTORIC DE A PUNE PROBLEMA

O cerință absolută a teoriei marxiste este aceea că orice problemă socială ce urmează a fi analizată trebuie să fie situată într-un cadru istoric *bine determinat* și totodată, atunci cînd e vorba de o singură țară (bunăoară, cînd e vorba de programul național pentru o anumită țară), să se țină seama de particularitățile concrete care fac ca ea să se deosebească de alte țări în limitele uneia și aceleiași epoci istorice.

Ce înseamnă această cerință absolută a marxismului, aplicată la problema noastră ?

Înseamnă, înainte de toate, că trebuie să deosebim în mod riguros două epoci ale capitalismului, care sînt radical diferite din punctul de vedere al mișcărilor naționale. Pe de o parte, o epocă a prăbușirii feudalismului și absolutismului, o epocă de formare a societății burghezo-democratice și a statului burghezo-democratic, cînd pentru prima oară mișcărilor naționale capătă un caracter de masă și într-un fel sau altul atrag în arena politică *toate* clasele populației, prin intermediul presei și prin participare la activitatea instituțiilor reprezentative etc. Pe de altă parte, o epocă a statelor capitaliste pe deplin constituite, cu un regim constituțional de mult statornicit, cu un antagonism între proletariat și burghezie foarte accentuat și care poate fi considerată drept ajunul prăbușirii capitalismului.

Prima epocă se caracterizează prin trezirea mișcărilor naționale, prin antrenarea în aceste mișcări a țărănimii, care e pătura cea mai numeroasă a populației și care „se pune cu greu în mișcare“ cînd e vorba de dus lupta pentru cucerirea de libertăți politice în general și de drepturi naționale în special. Pentru a doua epocă este caracteristic faptul că nu există mișcări burghezo-democratice de masă într-o vreme cînd capitalismul dezvoltat, apropiind tot mai mult și amestecînd între ele națiunile complet atrase în orbita comerțului, aduce pe primul plan antagonismul dintre capitalul fuzionat pe scară internațională și mișcarea muncitorească internațională.

Desigur, aceste două epoci nu sînt despărțite una de alta printr-un zid, ci sînt legate între ele prin numeroase verigi intermediare, căci diferitele țări se deosebesc între ele și prin ritmul dezvoltării lor naționale, prin compoziția națională a populației, prin repartizarea ei teritorială etc. etc. Fără o luare în considerare a tuturor acestor condiții istorice generale, precum și a tuturor condițiilor statale concrete, nici nu poate fi vorba de o examinare a programului național al marxiștilor dintr-o anumită țară.

Și iată că tocmai aici ne lovim de punctul cel mai slab al raționamentelor emise de Rosa Luxemburg. Cu o neobiș-

nuită rîvnă, ea își agrementează articolul ei cu o colecție de vorbe „tari“ la adresa paragrafului 9 din programul nostru, în care găsește „generalități“, formulări „șablonarde“, „frazologie metafizică“ și așa mai departe, la nesfîrșit. În mod firesc ne-am fi așteptat ca această publicistică, care se pricepe atît de bine să condamne metafizica (în accepția lui Marx, adică antidialectica) și abstracțiunile goale, să ne dea dînsa un exemplu de examinare concret-istorică a problemei. Este vorba de programul național al marxștilor dintr-o anumită țară, Rusia, și dintr-o anumită epocă, începutul secolului al XX-lea. Dar poate că Rosa Luxemburg chiar pune chestiunea : prin ce epocă istorică trece Rusia, care sînt particularitățile concrete pe care le prezintă problema națională și mișcările naționale din această țară în epoca dată ?

Despre toate astea, Rosa Luxemburg nu spune absolut nici un cuvînt ! Nu veți găsi la ea nici urmă de analiză a modului cum se pune problema națională în Rusia într-o epocă istorică dată și nu se arată care sînt particularitățile Rusiei în această privință !

Ni se spune că în Balcani problema națională se pune altfel decît în Irlanda, că Marx a apreciat în cutare fel mișcarea națională poloneză și cehă în condițiile concrete ale anului 1848 (o pagină de citate din Marx), că Engels a apreciat în cutare fel lupta dusă de cantoanele păduroase din Elveția împotriva Austriei și bătălia de la Morgarten din 1315 (o pagină de citate din Engels, împreună cu respectivul comentariu din Kautsky), că, după părerea lui Lassalle, războiul țărănesc din Germania din secolul al XVI-lea a avut un caracter reacționar etc.

Nu s-ar putea spune că aceste observații și citate strălucesc prin noutatea lor ; în orice caz însă este interesant pentru cititori să-și amintească încă și încă o dată cum anume au abordat Marx, Engels și Lassalle analiza unor probleme istorice concrete privind diferite țări. Și, dacă recitești instructivele citate extrase din operele lui Marx și Engels, vezi deosebit de limpede în ce situație ridicolă s-a pus Rosa Luxemburg. Ea pledează cu elocvență și vehemență pentru necesitatea unei analize istorice concrete a

problemei naționale în diferite țări și în diferite perioade, dar nu face *nici cea mai mică* încercare de a stabili prin *care* stadiu istoric al dezvoltării capitaliste trece *Rusia* la începutul secolului al XX-lea și ce *particularități* prezintă problema națională în această țară. Rosa Luxemburg ne prezintă exemple de felul cum au analizat *alții* problema în chip marxist, pentru a sublinia parcă dinadins că adeseori iadul este pavat cu bune intenții, că adeseori în dosul unor sfaturi bune se ascunde refuzul sau nepriceperea de a le pune în aplicare.

Iată una dintre aceste comparații instructive. Rosa Luxemburg se pronunță împotriva lozincii independenței Poloniei și se referă, cu acest prilej, la lucrarea ei din 1898, în care a demonstrat că are loc o rapidă „dezvoltare industrială a Poloniei“, ale cărei produse industriale își găsesc o piață de desfacere în Rusia. E de prisos să mai spunem că de aici nu rezultă încă absolut nimic în ce privește *dreptul* la autodeterminare, că toate acestea dovedesc doar dispariția vechii Polonii a șleahiticilor etc. Rosa Luxemburg însă ajunge mereu, pe nesimțite, la concluzia că, printre factorii care unesc Rusia de Polonia, un rol precumpănitor au de pe acum factorii pur economici ai relațiilor capitaliste contemporane.

Dar iată că Rosa noastră trece la problema autonomiei și — deși articolul ei este intitulat „Problema națională și autonomia“ *în general* — se apucă să ne dovedească dreptul *exclusiv* la autonomie pe care-l are regatul Poloniei (vezi „Prosveșcenie“ nr. 12 din 1913 *). În sprijinul acestui drept al Poloniei la autonomie, Rosa Luxemburg prezintă o caracterizare a orînduirii de stat a Rusiei — făcută, evident, după criterii atît economice cît și politice, atît culturale cît și sociologice —, pe care o înfățișează ca un ansamblu de trăsături ce alcătuiesc laolaltă noțiunea de „despotism asiatic“ („Przeгляд“¹⁰⁸ nr. 12, p. 137).

Este îndeobște cunoscut că o orînduire de stat de acest fel este foarte solidă în cazul cînd în economia țării respective predomină trăsături cu totul patriarhale, precapita-

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 155—162. — Nota red.

liste, iar economia bazată pe producția de mărfuri și diferențierea de clasă sînt foarte puțin dezvoltate. Dar, dacă într-o asemenea țară, în care orînduirea de stat se distinge printr-un pronunțat caracter *precapitalist*, există o regiune, delimitată din punct de vedere național, în care capitalismul se dezvoltă cu *rapiditate*, atunci cu cît această dezvoltare capitalistă este mai rapidă, cu atît va fi mai pronunțată contradicția dintre ea și orînduirea de stat *precapitalistă*, cu atît va fi mai probabilă desprinderea din întreg a regiunii înaintate, care nu este fixată de el prin legături „capitaliste contemporane“, ci prin legături „despotice asiatice“.

Rosa Luxemburg, prin urmare, n-a știut s-o scoată la capăt nici măcar cu problema structurii sociale a puterii de stat din Rusia în raport cu Polonia burgheză ; cît despre problema particularităților istorice concrete pe care le prezintă mișcările naționale din Rusia, ea nici măcar n-a fost pusă.

Și tocmai asupra acestei probleme trebuie să ne oprim.

3. PARTICULARITĂȚILE CONCRETE ALE PROBLEMEI NAȚIONALE ÎN RUSIA ȘI TRANSFORMAREA EI BURGHEZO-DEMOCRATICĂ

„...Cu tot caracterul său elastic, acest principiu al «dreptului națiunilor la autodeterminare» — care reprezintă pur și simplu un loc comun și este, în mod evident, deopotrivă de aplicabil nu numai la popoarele care trăiesc în Rusia, dar și la națiunile care trăiesc în Germania și Austria, Elveția și Suedia, America și Australia — nu-l găsim în nici unul din programele partidelor socialiste de astăzi...“ („Przeгляд“ nr. 6, p. 483).

Așa scrie Rosa Luxemburg la începutul campaniei sale împotriva paragrafului 9 din programul marxist. Căutînd să ne sugereze pe nesimțite ideea că acest punct din program reprezintă „pur și simplu un loc comun“, Rosa Luxemburg cade ea însăși în acest păcat, declarînd cu o nostimă cutezanță că acest punct este, „în mod evident, deopotrivă de aplicabil“ la Rusia, Germania etc.

Este evident — răspundem noi — că Rosa Luxemburg a vrut să ne prezinte în articolul ei o colecție de greșeli de logică, care și-ar fi găsit un loc mai potrivit în temele unor

liceeni. Căci tirada ei reprezintă, de la un capăt la altul, o adevărată absurditate și o batjocură la adresa modului concret-istoric de a pune problema.

Dacă interpretăm programul marxist nu în chip pueril, ci ca niște marxiști, nu va fi de loc greu să ne dăm seama că el se referă la mișcările naționale burghezo-democratice. Dacă este așa — și fără îndoială că este așa —, atunci reiese „în mod evident“ că acest program se referă „în general“, ca un „loc comun“ etc., la *toate* cazurile de mișcare națională burghezo-democratică. Nu mai puțin evidentă ar fi pentru Rosa Luxemburg, după o cât de mică reflecție, și concluzia că programul nostru se referă *numai* la cazurile în care există o asemenea mișcare.

Dacă Rosa Luxemburg s-ar apuca să reflecteze mai adânc asupra acestor considerații atît de evidente, și-ar da destul de lesne seama ce absurditate a spus. În timp ce ne învinuiește *pe noi* că-i prezentăm „un loc comun“, ea aduce ca argument *împotriva noastră* faptul că în programul țărilor în care *nu există* mișcări naționale burghezo-democratice nu se vorbește de autodeterminarea națiunilor. Inteligent argument, nimic de zis!

O comparație între dezvoltarea politică și economică a diferitelor țări, precum și între programele lor marxiste, este un lucru de extremă importanță din punctul de vedere al marxismului, fiindcă atît natura capitalistă comună a statelor contemporane, cît și legea lor generală de dezvoltare sînt incontestabile. Dar o asemenea comparație trebuie făcută cu pricepere. O condiție elementară ce trebuie îndeplinită în acest caz este aceea de a lămuri chestiunea dacă epocile istorice de dezvoltare ale țărilor care fac obiectul comparației *sînt comparabile* între ele. De pildă, numai niște oameni cu totul ignoranți (ca cneazul E. Trubețkoi, în „Russkaia Mîsl“) pot să „compare“ programul agrar al marxiștilor din Rusia cu programele din Europa occidentală, fiindcă programul nostru dă răspuns la problema unei transformări agrare în sens *burghezo-democratic*, despre care nici nu este vorba în țările occidentale.

Același lucru se poate spune și despre problema națională. În majoritatea țărilor occidentale, ea este încă de mult

timp rezolvată. E ridicol să cauți soluții la niște probleme care nu figurează în programele socialiștilor din Europa occidentală. Rosa Luxemburg a scăpat aici din vedere tocmai ceea ce era esențial, și anume deosebirea dintre țările în care transformările burghezo-democratice sînt de mult terminate și acelea în care ele nu s-au terminat încă.

În această deosebire constă miezul problemei și tocmai completa ignorare a acestei deosebiri face ca articolul, peste măsură de lung, al Rosei Luxemburg să fie o îngrămădire de lucruri comune, lipsite de orice conținut.

În Europa occidentală, în țările de pe continent, epoca revoluțiilor burghezo-democratice corespunde unui interval de timp destul de bine determinat, care se întinde cam din 1789 pînă în 1871. Și tocmai ea a fost epoca mișcărilor naționale și a formării de state naționale. După încheierea acestei epoci, Europa occidentală se prezenta ca un sistem, deja constituit, de state burgheze, care de regulă erau niște state naționale unitare. De aceea, a căuta astăzi dreptul la autodeterminare în programele socialiștilor din Europa occidentală înseamnă a nu înțelege abecedarul marxismului.

În răsăritul Europei și în Asia, epoca revoluțiilor burghezo-democratice a început abia în 1905. Revoluțiile din Rusia, Persia, Turcia și China, războaiele balcanice — iată care este, în epoca *noastră*, lanțul de evenimente mondiale din „orientul” nostru. Și numai un orb nu poate să vadă în acest lanț de evenimente trezirea unei *serii întregi* de mișcări naționale burghezo-democratice, a unor tendințe de a forma state naționale independente și unitare. Tocmai pentru că Rusia, împreună cu țările vecine, trece prin această epocă, și numai de aceea, este nevoie în programul nostru de punctul cu privire la dreptul națiunilor la autodeterminare.

Dar să continuăm încă puțin citatul de mai sus, luat de noi din articolul Rosei Luxemburg :

„...Mai ales — scrie ea — în programul unui partid care desfășoară activitate într-un stat cu o populație extrem de eterogenă și pentru care problema națională joacă un rol primordial, în programul social-democrației austriece, nu se află înscris principiul dreptului națiunilor la autodeterminare” (ibid.).

Așadar, cititorii urmează să fie convinși „mai ales“ prin exemplul Austriei. Să vedem câtă logică cuprinde — privit sub aspectul său concret-istoric — acest exemplu.

În primul rînd, să punem problema — de o importanță fundamentală — a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. În Austria, această revoluție a început în 1848 și s-a terminat în 1867. De atunci, adică de aproape o jumătate de veac, domnește acolo o constituție burgheză, care s-a statornicit, în linii generale, și în baza căreia un partid muncitoresc legal își desfășoară în mod legal activitatea sa.

De aceea, în condițiile interne de dezvoltare ale Austriei (adică din punct de vedere al dezvoltării capitalismului în Austria, în general, și la diferitele națiuni din cadrul ei, în special) *nu există* factori susceptibili să provoace salturi care să poată fi însoțite, între altele, de constituirea unor state naționale independente. Presupunînd, prin comparația pe care o face, că Rusia se află, sub acest raport, în condiții analoge, Rosa Luxemburg nu numai că emite o ipoteză fundamental greșită, antiistorică, dar totodată, fără să vrea, alunecă spre lichidatorism.

În al doilea rînd, în problema de care ne ocupăm are o importanță deosebit de mare raportul — cu totul diferit — care există în Austria și în Rusia între naționalitățile respective. Austria nu numai că a fost vreme îndelungată un stat în care predominau germanii, dar germanii austrieci pretindeau chiar că lor li se cuvine să dețină hegemonia în sînul națiunii germane în general. Această „pretenție“, cum va binevoi, poate, să-și amintească Rosa Luxemburg (care are o aversiune atît de pronunțată față de pretensele locuri comune, șabloane, abstracții...), a fost spulberată de războiul din 1866. Națiunea dominantă din Austria, cea germană, s-a trezit *în afara granițelor* statului german independent, care s-a constituit definitiv în 1871. Pe de altă parte, încercarea ungarilor de a forma un stat național independent a suferit un eșec încă din 1849, sub loviturile armatei iobăgiste ruse.

S-a creat astfel o situație cu totul specifică : ungurii, iar după aceea și cehii, au năzuit nu spre despărțirea de Austria, ci spre menținerea integrității ei, și aceasta tocmai

În interesul independenței lor naționale, care ar fi putut fi complet nimicită de vecinii mai prădalnici și mai puternici! Datorită acestei situații specifice, Austria s-a constituit într-un stat cu două centre (dualist), iar acum se transformă într-un stat cu trei centre (trilateralist: germani, unguri, slavi).

Există oare ceva asemănător în Rusia? Se manifestă la noi o tendință a „alogenilor“ de a se uni cu velicorușii de teama de a nu ajunge sub o asuprire națională și mai rea?

E de ajuns să-ți pui o asemenea întrebare pentru a-ți da seama câtă absurditate, câtă platitudine și ignoranță reflectă această comparație între Rusia și Austria în ce privește autodeterminarea națiunilor.

Condițiile specifice ale Rusiei în ce privește problema națională sînt tocmai contrare acelor pe care le-am văzut că există în Austria. Rusia este un stat cu un centru național unic: acela al velicorușilor. Velicorușii ocupă un teritoriu imens și compact și numărul lor se ridică la vreo 70 000 000. Particularitatea acestui stat național constă, în primul rînd, în faptul că „alogenii“ (care, împreună, constituie majoritatea populației: 57%) trăiesc tocmai în regiunile periferice; în al doilea rînd, în faptul că asuprirea acestor alogeni este cu mult mai aprigă decît a celor din statele vecine (și nu numai europene); în al treilea rînd, în faptul că, într-o serie întregă de cazuri, în vecinătatea regiunilor periferice, care sînt locuite de naționalități asuprite, dincolo de granițe trăiesc oameni de același neam cu ele care se bucură de mai multă independență națională (este destul să amintim pe cei de la granița de vest și de la cea de sud a statului, finlandezii, suedezii, polonezii, ucrainenii și românii); în al patrulea rînd, în faptul că adeseori capitalismul e mai dezvoltat, iar nivelul cultural general e mai ridicat în regiunile periferice, locuite de „alogeni“, decît în centrul statului. În sfîrșit, tocmai în statele asiatice vecine vedem că a început o perioadă de revoluții burgeze și mișcări naționale, care antrenează în parte și popoarele înrudite de pe cuprinsul Rusiei.

Așadar, tocmai particularitățile istorice concrete pe care le prezintă problema națională în Rusia fac ca recunoaș-

terea dreptului națiunilor la autodeterminare să fie la noi o necesitate deosebit de imperioasă în epoca prin care trecem.

De altfel, chiar și sub aspectul ei pur faptic, afirmația Rosei Luxemburg că în programul social-democraților austrieci nu se pomenește nimic despre recunoașterea dreptului națiunilor la autodeterminare este contrară adevărului. E de ajuns să deschidem procesele-verbale ale Congresului de la Brünn *, care a adoptat programul național¹⁰⁹, și vom găsi acolo declarația făcută de Gankevici, un social-democrat rutean, în numele întregii delegații ucrainene (rutene) (procesele-verbale, p. 85), și pe cea făcută de Reger, un social-democrat polonez, în numele întregii delegații poloneze (p. 108), că social-democrații acestor două națiuni din Austria includ în aspirațiile lor și unitatea națională, libertatea și independența popoarelor lor. Prin urmare, social-democrația austriacă, fără să includă numaidecât în programul ei dreptul națiunilor la autodeterminare, acceptă totuși fără rezerve ca unele părți din partidul ei să formuleze ca o revendicare independența națională. Practic vorbind, o asemenea atitudine înseamnă, bineînțeles, tocmai o recunoaștere a dreptului națiunilor la autodeterminare! Exemplul Austriei, pe care-l invocă Rosa Luxemburg, pledează, așadar, în toate privințele împotriva celor susținute de ea.

4. „PRACTICISMUL” ÎN PROBLEMA NAȚIONALĂ

Cu o deosebită ardoare au îmbrățișat oportuniștii argumentul invocat de Rosa Luxemburg că paragraful 9 din programul nostru nu are în el nimic „practic”. Rosa Luxemburg este atât de încântată de acest argument, încât, în articolul ei, această „lozincă” o găsim uneori repetată de opt ori într-o singură pagină.

Paragraful 9, scrie ea, „nu ne dă nici o indicație practică cu privire la politica de fiecare zi a proletariatului, nu ne oferă nici o soluție practică pentru problemele naționale”.

* — Brno. — Nota trad.

Să examinăm acest argument, care mai este formulat și în sensul că paragraful 9 nu exprimă absolut nimic sau că el te obligă să sprijini toate aspirațiile naționale.

Ce sens are cerința de a da soluții „practice“ în problema națională ?

Acela de a sprijini toate aspirațiile naționale ; sau de a răspunde prin „da sau nu“ cînd se pune chestiunea despărțirii de stat pentru fiecare națiune în parte ; sau, în general, „posibilitatea de a realiza“ imediat revendicările naționale.

Să examinăm toate aceste trei sensuri posibile ale cerinței de a da soluții „practice“.

Burghezia, care la începutul fiecărei mișcări naționale apare în chip firesc ca hegemon (conducător) al ei, califică drept acțiune practică sprijinirea tuturor aspirațiilor naționale. Dar, în problema națională (ca și în toate celelalte), politica proletariatului nu face decît să susțină burghezia într-o anumită direcție, dar nu coincide niciodată cu politica ei. Clasa muncitoare nu sprijină burghezia decît în interesul păcii naționale (pe care burghezia n-o poate oferi în întregime și care nu este realizabilă decît printr-o *completă* democratizare), în interesul egalității în drepturi și al creării celor mai bune condiții pentru lupta de clasă. Tocmai de aceea proletarii *opun practicismului* burgheziei o politică *principială* în problema națională și întotdeauna sprijină *numai în mod condiționat* burghezia. În problema națională, fiecare burghezie vrea să asigure privilegii pentru *propria* ei națiune sau avantaje numai pentru ea, căci tocmai asta consideră ea că este „practic“. Proletariatul este împotriva oricăror privilegii, împotriva oricărui exclusivism. A-i cere proletariatului „practicism“ înseamnă a te lăsa condus de burghezie, a cădea în oportunism.

Trebuie ca la chestiunea despărțirii de stat a fiecărei națiuni să răspundem prin „da sau nu“ ? Aceasta pare să fie o pretenție cît se poate de „practică“. În realitate însă este o pretenție absurdă ; ea e metafizică din punct de vedere teoretic, iar în practică duce la o subordonare a proletariatului față de politica burgheziei. Burghezia

pune întotdeauna pe primul plan revendicările ei naționale. Și le pune în mod necondiționat. Pentru proletariat însă, ele sînt subordonate intereselor luptei de clasă. Teoretic nu se poate garanta dinainte că revoluția burghezo-democratică se va termina prin despărțirea națiunii date sau prin egalitatea ei în drepturi cu o altă națiune; pentru proletariat este important, *în ambele cazuri*, să asigure dezvoltarea propriei sale clase; pentru burghezie este important să îngreueze această dezvoltare, împingînd sarcinile ei pe al doilea plan și dînd prioritate sarcinilor „propriei” sale națiuni. De aceea proletariatul se mărginește la revendicarea, ca să zicem așa, negativă a recunoașterii *dreptului* la autodeterminare, fără să dea garanții vreunei națiuni, fără să se oblige să dea *ceva în contul* unei alte națiuni.

Se poate ca acest procedeu să nu fie „practic”; însă în realitate el constituie cea mai sigură garanție pentru cea mai democratică dintre soluțiile posibile; proletariatul are nevoie *numai* de aceste garanții, în timp ce burghezia fiecărei națiuni are nevoie de garantarea avantajelor *ei* fără a ține seama de situația altor națiuni (de eventualele lor dezavantaje).

Ceea ce prezintă mai mult interes pentru burghezie este „posibilitatea de a realiza” o asemenea revendicare; de aici veșnica ei politică de tranzacții cu burghezia altor națiuni, în dauna proletariatului. Pentru proletariat însă este important ca el să-și întărească clasa lui în lupta împotriva burgheziei, să educe masele în spiritul democrației consecvente și al socialismului.

Se poate ca acest lucru să nu fie „practic” pentru oportuniști, însă el constituie singura garanție reală, garanția că se va obține un maximum de egalitate în drepturi pentru națiuni și un maximum de pace națională, în pofida feudalilor și a burgheziei *naționaliste*.

Întreaga sarcină a proletarilor în problema națională este „nepractică” din punctul de vedere al burgheziei *naționaliste* a fiecărei națiuni, fiindcă proletarii cer o egalitate în drepturi „abstractă”, cer ca în principiu să fie abolite pînă și cele mai mici privilegii, întrucît ei sînt

dușmanii oricărui naționalism. Neînțelegînd acest lucru, Rosa Luxemburg, prin elogiile ei prea puțin inteligente la adresa practicismului, a deschis larg porțile tocmai oportuniștilor, în special pentru concesiile oportuniste față de naționalismul velicorus.

De ce față de cel velicorus ? Pentru că în Rusia velicorușii sînt națiunea asupraitoare, iar pe tărîm național oportunismul se exprimă, firește, într-un fel la națiunile asuprite și în alt fel la cele asupraitoare.

În numele revendicărilor ei „practice“, burghezia națiunilor asuprite va îndemna proletariatul să sprijine fără rezervă aspirațiile ei. Cel mai practic este să spui pur și simplu „da“, să te pronunți pentru despărțirea *cutărei* națiuni, și nu pentru *dreptul* la despărțire al tuturor națiunilor, oricare ar fi ele !

Proletariatul este împotriva unui asemenea practicism : el recunoaște egalitatea în drepturi și dreptul egal de a avea un stat național, dar, totodată, prețuiește mai mult decît orice și pune mai presus de orice alianța proletarilor tuturor națiunilor, și, în aprecierile sale asupra oricărei revendicări naționale, a oricărei despărțiri naționale, el se situează *pe punctul de vedere* al luptei de clasă a muncitorilor. Lozinca practicismului nu este în realitate altceva decît lozinca unei adoptări lipsite de spirit critic a aspirațiilor burgheze.

Ni se spune : sprijinind dreptul la despărțire de stat, voi sprijiniți naționalismul burghez al națiunilor asuprite. Asta ne-o spune Rosa Luxemburg și asta o repetă, după ea, oportunistul Semkovski — în treacăt fie zis, singurul care susține, în ziarul lichidatorist, ideile lichidatoriste în această problemă !

Răspundem : nu e adevărat ; tocmai pentru burghezie este important să aibă, în această problemă, o soluție „practică“, în timp ce pentru muncitori este important să facă o delimitare *principlală* între cele două tendințe. *Atîta timp cît* burghezia națiunii asuprite luptă împotriva celei asupraitoare, noi sîntem întotdeauna, și în orice caz, și cu mai multă hotărîre ca oricine, *pentru*, căci noi sîntem cei mai neînfricați și mai consecvenți dușmani ai asupririi.

Atîta timp cît burghezia națiunii asupra este pentru naționalismul *ei* burghez, noi sîntem contra. Noi ducem deci lupta împotriva privilegiilor și silniciilor națiunii asupra și nu facem nici o concesie tendinței spre privilegii, manifestate de națiunea asupra.

Dacă nu lansăm lozinca *dreptului* la despărțire și nu facem agitație în favoarea ei, nu numai că facem jocul burgheziei, dar și al feudalilor și al absolutismului națiunii *asupra*. Acest argument, folosit de multă vreme de către Kautsky împotriva Rosei Luxemburg, este incontestabil. Temîndu-se să nu „ajute“ burghezia naționalistă a Poloniei, Rosa Luxemburg se pronunță împotriva *dreptului* la despărțire, care a fost înscris în programul marxiștilor *din Rusia*, și în felul acesta ajută *de fapt* sutele negre velicoruse. Ea ajută de fapt la împăcarea oportunistă cu privilegiile (și cu ceva mai rău decît privilegiile) velicorușilor.

Angrenată în lupta împotriva naționalismului din Polonia, Rosa Luxemburg a uitat de naționalismul velicorus, deși tocmai *acest* naționalism este astăzi cel mai periculos, fiindcă tocmai el este mai puțin burghez și mai mult feudal, tocmai el reprezintă principala piedică în calea democrației și a luptei proletare. *Orice* naționalism burghez al unei națiuni asupra are un conținut general-democratic, care este îndreptat *împotriva* asupra, și tocmai acest conținut îl sprijinim noi în chip *necondiționat*, delimitîndu-l în mod riguros de tendința spre exclusivism național a propriei noastre națiuni, combătînd tendința burghezului polonez de a asupra pe evreu ș.a.m.d.

Asta „nu-i practic“, din punctul de vedere al burghezului și al micului burghez. Dar asta este singura politică practică și principială în problema națională și singura care vine cu adevărat în sprijinul democrației, libertății și uniității proletare.

Să fie recunoscut dreptul la despărțire pentru toți; aprecierile în fiecare chestiune concretă cu privire la despărțire trebuie făcute dintr-un punct de vedere care să înlăture orice inegalitate în drepturi, orice privilegii, orice exclusivism.

Să luăm, bunăoară, poziția unei națiuni asupra. Poate oare să fie liber un popor care asuprește alte popoare? Nu poate. Interesele libertății populației * velicoruse cer să se ducă luptă împotriva unei asemenea asuprii. Istoria îndelungată, multiseculară a înăbușirii mișcării națiunilor asuprite, propaganda sistematică în favoarea acestei înăbușiri, făcută de către clasele „de sus“, au dus la apariția, în sînul poporului velicorus, a unor prejudecăți etc. care reprezintă piedici imense în calea propriei lui eliberări.

Sutele negre velicoruse întretin și ațîță în mod conștient aceste prejudecăți. Burghezia velicorusă se împacă cu ele sau li se acomodează. Proletariatul velicorus nu poate să-și realizeze scopurile *sale*, nu poate să-și deschidă drum spre libertate decît combătînd sistematic aceste prejudecăți.

Crearea unui stat național de sine stătător și independent rămîne deocamdată, în Rusia, privilegiul unei singure națiuni, al celei velicoruse. Noi, proletarii velicoruși, nu apărăm nici un fel de privilegiu, și nu-l apărăm nici pe acesta. Noi luptăm în cadrul statului actual, unim pe muncitorii tuturor națiunilor din acest stat, dar nu putem garanta că se va păși pe cutare sau cutare cale a dezvoltării naționale; noi mergem pe *toate* căile posibile spre țelul nostru de clasă.

Dar nu se poate merge spre acest țel fără a duce luptă împotriva oricărui naționalism și fără a susține egalitatea între diferite națiuni. Dacă îi este dat sau nu Ucrainei, bunăoară, să formeze un stat independent, asta depinde de o mie de factori, care nu pot fi dinainte cunoscuți. Și, fără să încercăm zadarnic „*să ghicim*“, noi ne pronunțăm categoric pentru ceea ce e incontestabil, și anume pentru dreptul Ucrainei de a avea un asemenea stat. Respectăm acest drept, nu sprijinim privilegiile velicorușilor față de ucraineni, facem *educația* maselor în spiritul recunoașterii

* Unui oarecare L. VI. din Paris, acest cuvînt i se pare nemarxist. Acest L. VI. este nostim de „superklug“ (în traducere ironică: „superdeștept“). „Superdeșteptul“ L. VI., pe cît se vede, are de gînd să scrie un studiu despre excluderea cuvintelor „populație“, „popor“ etc. din programul-minimum (din punctul de vedere al luptei de clasă!).

acestui drept, în spiritul respingerii privilegiilor *de stat* pentru orice națiune.

În salturile pe care le fac toate țările în epoca revoluțiilor burgheze este posibil și probabil să se producă ciocniri și să se ducă lupta pentru dreptul de a se constitui în state naționale. Noi, proletarii, ne declarăm din capul locului *adversari* ai privilegiilor velicoruse, și în acest sens desfășurăm întreaga noastră activitate de propagandă și agitație.

În goana ei după „practicism“, Rosa Luxemburg a scăpat din vedere *principala* sarcină practică a proletariatului velicorus și a proletariatului de alte naționalități: aceea de a face zi de zi agitație și propagandă împotriva oricăror privilegii naționale de stat și în favoarea dreptului, egal pentru toate națiunile, de a se constitui în state naționale proprii; aceasta este (în momentul de față) principala noastră sarcină în problema națională, fiindcă numai pe această cale apărăm noi interesele democrației și ale alianței, bazată pe drepturi egale, între toți proletarii, indiferent de națiunea căreia îi aparțin.

Se prea poate ca această propagandă să fie „nepractică“, atît din punctul de vedere al asupritorilor velicoruși, cît și din acela al burgheziei națiunilor asuprite (și unii și alții cer un răspuns *precis*, da sau nu, și îi acuză pe social-democrați că dau dovadă de „imprecizie“). În realitate însă, tocmai această propagandă, și numai ea, asigură o educație cu adevărat democratică și cu adevărat socialistă a maselor. Numai o astfel de propagandă garantează cele mai mari șanse de pace națională în Rusia, în caz că ea va rămîne un stat național eterogen, cît și cea mai pașnică (și mai puțin dăunătoare pentru lupta de clasă proletară) împărțire a ei în diferite state naționale, în caz că se va pune chestiunea unei asemenea împărțiri.

Pentru o mai concretă lămurire a acestei politici — singura cu caracter proletar — în problema națională, vom examina poziția adoptată de liberalismul velicorus față de „autodeterminarea națiunilor“, precum și exemplul despărțirii Norvegiei de Suedia.

5. BURGHEZIA LIBERALĂ ȘI OPORTUNIȘTII SOCIALIȘTI ÎN PROBLEMA NAȚIONALĂ

Am văzut că Rosa Luxemburg consideră drept un principal „atu“ al ei, în lupta împotriva programului marxiștilor din Rusia, următorul argument : a recunoaște dreptul la autodeterminare înseamnă a sprijini naționalismul burghez al națiunilor asuprite. Pe de altă parte, spune Rosa Luxemburg, dacă înțelegem prin acest drept numai lupta împotriva oricărei folosiri a violenței în raporturile cu alte națiuni, atunci n-avem nevoie de un punct special în programul nostru, fiindcă social-democrații în general sînt împotriva oricărei împilări naționale și împotriva oricărei inegalități de drepturi a națiunilor.

Primul argument, așa cum a arătat, fără puțință de tăgadă, Kautsky cu aproape 20 de ani în urmă, caută să arunce asupra altora păcatul naționalismului, fiindcă, din teamă de naționalismul burgheziei națiunilor asuprite, Rosa Luxemburg, pe cît se vede, face *în realitate* jocul naționalismului ultrareacționar al velicorușilor ! Al doilea argument reprezintă, în fond, o timorată ocolire a chestiunii dacă recunoașterea egalității în drepturi a națiunilor implică sau nu recunoașterea dreptului la despărțire. Dacă o implică, înseamnă că Rosa Luxemburg recunoaște temeiurile principiale ale paragrafului 9 din programul nostru, iar dacă nu o implică, înseamnă că ea nu recunoaște egalitatea în drepturi a națiunilor. Răspunsurile evazive și subterfugiile, în cazul de față, nu servesc la nimic !

Dar cea mai bună verificare a valabilității acestor argumente, ca și a oricăror argumente asemănătoare, este o analiză a atitudinii adoptate, în această problemă, de *diferitele clase* ale societății. Pentru un marxist, o asemenea verificare este obligatorie. Trebuie să se pornească de la date obiective și trebuie luate în considerație relațiile existente, din acest punct de vedere, între diferite clase. Ne-procedînd în felul acesta, Rosa Luxemburg cade tocmai în păcatul raționamentelor metafizice, al alunecării în abstract, al locului comun, al generalității etc., pe care în zadar încearcă să-l pună pe socoteala adversarilor ei.

Este vorba de programul marxiștilor *din Rusia*, adică al marxiștilor de toate naționalitățile din această țară. Nu s-ar cuveni oare să analizăm și poziția pe care o au clasele *dominante* din Rusia ?

Este îndeobște cunoscută poziția adoptată de „birocrăție“ (cerem iertare pentru folosirea acestui termen impropriu) și de moșierii feudali de tipul nobilimii unite : refuz categoric de a recunoaște egalitatea în drepturi a naționalităților, cât și dreptul la autodeterminare. Vechea lozincă, moștenită din vremurile iobăgiei, sună astfel : autocrație, ortodoxie, naționalitate — prin aceasta din urmă subînțelegându-se numai cea velicorusă. Pînă și ucrainenii sînt declarați „alogeni“, pînă și limba lor maternă este persecutată.

Să aruncăm o privire asupra burgheziei ruse, care e „chemată“ să participe — ce-i drept, într-o măsură foarte modestă, dar totuși să participe — la exercitarea puterii, la sistemul de legislație și administrație instaurat la „3 iunie“. Că în această chestiune octombriștii îi urmează de fapt pe cei de dreapta — este un lucru despre care n-are rost să vorbim prea mult. Din păcate, unii marxiști acordă mult mai puțină atenție poziției adoptate de burghezia velicorusă liberală, adică de progresiști și de cadeți. Or, cine nu va analiza această poziție și nu va reflecta asupra ei va cădea inevitabil în păcatul raționamentelor abstracte și al vorbelor goale atunci cînd se va apuca să discute problema dreptului națiunilor la autodeterminare.

Anul trecut, polemica dintre „Pravda“ și „Reci“ a silit acest principal organ de presă al partidului cadet, care e atît de iscusit în arta de a se eschiva în mod diplomatic de la un răspuns direct la întrebările „neplăcute“, să facă totuși unele mărturisiri prețioase. Tot acest tîmbălău s-a pornit din pricina Congresului general al studenților ucraineni care a avut loc la Lvov în vara anului 1913 ¹¹⁰. „Specialistul“ din oficiu în problemele ucrainene, sau colaboratorul ucrainean al ziarului „Reci“, d-l Moghileanski, a publicat un articol în care a împrôscat cu cele mai distinse invective („delir“, „aventurism“ etc.) ideea separării

Ucrainei, pentru care se pronunțase național-socialistul Donțov și pe care o aprobase sus-menționatul congres.

Ziarul „Raboceaia Pravda“, care nu s-a solidarizat cîtuși de puțin cu d-l Donțov și a arătat din capul locului că el este un național-social, că mulți marxști ucrainenii nu sînt de acord cu el, a declarat totuși că *tonul* adoptat de „Reci“ — sau mai exact : *modul cum pune în principiu problema* acest ziar — este cu totul necuviincios și inadmisibil pentru un democrat velicorus sau pentru oricine vrea să treacă drept democrat *. „Reci“ n-are decît să-i combată în mod deschis pe domnii Donțovi, dar este *principial* inadmisibil, pentru un ziar velicorus care se pretinde democrat, să uite de *libertatea* de a te despărți, de *dreptul* de a te despărți.

La cîteva luni după aceea, luînd cunoștință, din ziarul ucrainean „Șleahi“¹¹¹ de la Lvov, de obiecțiile ridicate de d-l Donțov, care releva, printre altele, că „numai presa social-democrată rusă a încondeiat (a înfierat ?) cum se cuvine ieșirea șovinistă a ziarului «Reci»“, d-l Moghileanski a dat unele „explicații“ în nr. 331 al ziarului „Reci“. „Explicațiile“ d-lui Moghileanski au constatat în afirmația, de trei ori repetată, că „critica rețetelor date de d-l Donțov“ „n-are nimic comun cu negarea dreptului națiunilor la autodeterminare“.

„Trebuie să spunem — scria d-l Moghileanski — că nici «dreptul națiunilor la autodeterminare» nu este un fetiș (auzi ! auzi !) care nu suportă nici o critică : dacă o națiune se află în condiții nesănătoase de viață pot să ia naștere unele tendințe nesănătoase în problema autodeterminării naționale, și a da la iveală asemenea tendințe încă nu înseamnă a nega dreptul națiunilor la autodeterminare“.

După cum vedeți, această frază a unui liberal în legătură cu „fetișul“ este străbătută de același spirit ca și cele spuse de Rosa Luxemburg. Este evident că d-l Moghileanski a vrut să evite un răspuns direct la întrebarea : recunoaște sau nu recunoaște dreptul la autodeterminare politică, adică la despărțire ?

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 23, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 358—359. — Nota red.

Și „Proletarskaia Pravda“ (nr. 4 din 11 decembrie 1913) a pus *fără înconjur* această întrebare atît d-lui Moghileanski cît și *partidului* cadet*.

Ziarul „Reci“ a publicat atunci (în nr. 340) o declarație nesemnată, adică o declarație oficială a redacției, în care dădea un răspuns la această întrebare. Acest răspuns poate fi rezumat în următoarele trei puncte:

1) În paragraful 11 din programul partidului cadet se vorbește direct, limpede și precis despre „dreptul la liberă autodeterminare *culturală*“ al națiunilor.

2) „Proletarskaia Pravda“, după cum ne asigură „Reci“, „confundă în mod iremediabil“ autodeterminarea cu separatismul, cu despărțirea de stat a unei națiuni sau alteia.

3) „*În realitate, cadeții nici nu s-au gîndit vreodată să susțină dreptul «națiunilor de a se despărți» de statul rus*“. (Vezi articolul: „Național-liberalismul și dreptul națiunilor la autodeterminare“, în „Proletarskaia Pravda“ nr. 12 din 20 decembrie 1913**.)

Să ne îndreptăm mai întîi atenția asupra punctului 2 din declarația ziarului „Reci“. Cît de clar le arată el d-lor Semkovski, Libman, Iurkevici și celorlalți oportuniști că toată zarva și toate comentariile lor în legătură cu pretinsa „neclaritate“ sau „imprecizie“ a sensului „autodeterminării“ nu reprezintă *în realitate*, adică din punctul de vedere al corelației obiective dintre clase și al luptei de clasă din Rusia, decît o *simplă repetare* a celor spuse de burghezia monarhistă-liberală!

Cînd „Proletarskaia Pravda“ a pus luminaților domni „constituțional-democrați“ de la „Reci“ *trei* întrebări: 1) nu cumva negați că în cursul întregii istorii a democrației internaționale, și mai cu seamă cu începere de la mijlocul secolului al XIX-lea, prin autodeterminarea națiunilor s-a înțeles tocmai autodeterminarea politică, dreptul la formarea unui stat național de sine stătător? 2) nu cumva negați că cunoscuta hotărîre adoptată de Congresul socialist internațional de la Londra din 1896 are același sens? și 3) că Plehanov, care încă în 1902 a scris despre

* Vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, 224—226. — Nota red.

** Vezi op., cit., p. 265—267. — Nota red.

autodeterminare, înțelegea prin acest termen tocmai autodeterminarea politică? — cînd „Proletarskaia Pravda“ a pus aceste trei întrebări, *domnii cadeți au tăcut chitic!*

Ei n-au dat nici un răspuns, pentru că n-aveau ce să spună. Ei au fost nevoiți să recunoască în mod tacit că „Proletarskaia Pravda“ are incontestabil dreptate.

Lamentările liberalilor, care susțin că noțiunea de „autodeterminare“ nu este destul de clară, că social-democrații o „confundă în mod iremediabil“ cu separatismul, nu reprezintă altceva decît încercarea de a *încurca* chestiunea, de a se eschiva de la recunoașterea unui principiu stabilit de întreaga democrație. Dacă domnii Semkovski, Libman și Iurkevici n-ar fi atît de ignorați, s-ar jena să le vorbească muncitorilor în spirit atît de *liberal*.

Dar să mergem mai departe. „Reci“ a fost constrîns de către „Proletarskaia Pravda“ să recunoască că cele spuse în programul cadeților cu privire la autodeterminarea „culturală“ nu au alt sens decît acela că *respinge* autodeterminarea *politică*.

„În realitate, cadeții nici nu s-au gîndit vreodată să susțină dreptul «națiunilor de a se despărți» de statul rus“ — și nu degeaba „Proletarskaia Pravda“ a recomandat ziarelor „Novoe Vreamea“ și „Zemșcina“¹¹² aceste afirmații, făcute de „Reci“, ca un model de „lealitate“ a cadeților noștri. În nr. 13 563, „Novoe Vreamea“, care nu lasă, bineînțeles, să-i scape ocazia de a pomeni de „jidani“ și de a face tot felul de aprecieri usturătoare la adresa cadeților, a declarat totuși :

„Ceea ce constituie pentru social-democrați o axiomă de înțelepciune politică“ (adică recunoașterea dreptului națiunilor la autodeterminare, la despărțire) „începe astăzi să provoace divergențe pînă și în cercurile cadete“.

Cadeții s-au situat în principiu pe o poziție absolut analogă cu aceea a ziarului „Novoe Vreamea“, declarînd că ei „nici nu s-au gîndit vreodată să susțină dreptul națiunilor de a se despărți de statul rus“. Aceasta și este una din trăsăturile caracteristice ale *național-liberalismului* cadeților, ale înrudirii lor cu Purișkevicii, ale dependenței lor politice — pe plan ideologic și practic — de aceștia din urmă.

„Domnii cadeți — scria „Proletarskaia Pravda“ — au învățat istorie și știu prea bine la ce fel de acțiuni «în genul pogromurilor» — ca să ne exprimăm mai delicat — a dus adeseori în practică aplicarea străvechiului drept al Purișkevicilor: «înhață-l și nu-i da drumul»¹¹³. Cadeții știu prea bine că atotputernicia Purișkevicilor are o origine feudală și un caracter feudal, și totuși ei se situează în întregime *pe baza* relațiilor și granițelor care au fost create tocmai de această clasă. Domnii cadeți știu prea bine cât de multe elemente neeuropene, antieuropene (asiatice, am spune noi, dacă acest cuvânt n-ar avea o rezonanță de nemeritată desconsiderare pentru japonezi și chinezi) se află conținute în relațiile și granițele create sau stabilite de această clasă, și totuși ei le recunosc pe acestea ca pe o limită ce nu poate fi depășită.

Aceasta înseamnă a te adapta Purișkevicilor, a te prosterna în fața lor, a te teme ca nu cumva să le zdruncini poziția, a-i apăra împotriva mișcării populare, împotriva democrației. „Aceasta — scria „Proletarskaia Pravda“ — înseamnă de fapt a te conforma intereselor moșierilor iobăgiști și celor mai proaste prejudecăți naționaliste ale națiunii dominante, în loc să duci o luptă sistematică împotriva acestor prejudecăți“.

Ca niște oameni care știu câte ceva din istorie și care au pretenții de democratism, cadeții nu fac nici măcar încercarea de a susține că mișcarea democratică — prin care se caracterizează în zilele noastre atât Europa răsăriteană, cât și Asia, și care tinde s-o transforme atât pe una, cât și pe cealaltă după modelul țărilor capitaliste civilizate — trebuie în orice caz să lase neschimbate granițele statornicite în epoca feudală, în epoca atotputerniciei Purișkevicilor și a lipsei de drepturi pentru păturile largi ale burgheziei și ale micii burghezii.

Că problema ridicată de polemica dintre „Proletarskaia Pravda“ și „Reci“ nu era în nici un caz doar o problemă de domeniul literaturii, că ea era de o actualitate politică stringentă, ne-a dovedit-o, între altele, ultima conferință a partidului cadet, care a avut loc între 23 și 25 martie 1914. În darea de seamă oficială asupra acestei conferințe,

apărută în ziarul „Reci” (nr. 83 din 26 martie 1914), citim :

„Problemele naționale au fost de asemenea discutate cu o deosebită însuflețire. Delegații de la Kiev, cărora li s-au raliat N. V. Nekrasov și A. M. Koliubakin, au arătat că problema națională este un important factor în devenire, de care trebuie să se țină seama într-un mod mult mai hotărât decât pînă acum. F. F. Kokoșkin a arătat însă” (același „însă” care corespunde celui „dar” — al lui Șcedrin — „urechile nu cresc mai sus de frunte”) „că atît programul, cît și experiența politică de pînă acum impun o foarte prudentă folosire a «formulelor elastice» ale «autodeterminării politice a naționalităților»”.

Aceste considerente deosebit de remarcabile, care au fost expuse la conferința cadeților, merită cea mai mare atenție din partea tuturor marxiștilor și a tuturor democraților. (În paranteză, ținem să relevăm că ziarul „Kievskaia Mîsl”, care, pe cît se vede, este foarte bine informat și care, fără îndoială, redă în mod exact ideile d-lui Kokoșkin, a adăugat că acesta — desigur, ca un avertisment pentru opoziției săi — a invocat în mod special pericolul „destrămării” statului.)

Darea de seamă oficială din „Reci” a fost întocmită cu o virtuozitate diplomatică, pentru ca vîlul să fie ridicat cît mai puțin și pentru a ascunde cît mai multe lucruri cu puțință. Totuși, în linii generale, este clar ce s-a întîmplat la conferința cadetă. Delegații burghezi liberali, care cunosc starea de lucruri din Ucraina, și cadeții „de stînga” au pus *tocmai* chestiunea autodeterminării *politice* a națiunilor. Altminteri, d-l Kokoșkin n-ar fi avut pentru ce să apeleze la o „prudentă folosire” a acestei „formule”.

În programul cadeților, care, bineînțeles, era cunoscut delegaților la conferință, *nu* figurează autodeterminarea politică, ci autodeterminarea „culturală”. Asta înseamnă că d-l Kokoșkin a apărut programul *împotriva* delegaților din Ucraina, *împotriva* cadeților de stînga, că el a apărut autodeterminarea „culturală” *împotriva* celei „politice”. Este cît se poate de evident că, luînd atitudine *împotriva* autodeterminării „politice”, invocînd pericolul „destrămării statului”, calificînd „autodeterminarea politică” drept o formulă „elastică” (întocmai în spiritul celor afirmate

de Rosa Luxemburg !), d-l Kokoşkin a apărat național-liberalismul velicorus împotriva elementelor mai „de stînga“ sau mai democratice din partidul cadet și împotriva burgheziei ucrainene.

D-l Kokoşkin a ieșit învingător la conferința cadetă, după cum ne arată perfidul cuvîntel „însă“ din darea de seamă apărută în „Reci“. Național-liberalismul velicorus a repurtat o victorie în lagărul cadet. Nu va contribui această victorie la limpezirea minților acelor inși izolați, lipsiți de judecată, din rîndurile marxiștilor din Rusia, care, călcînd pe urmele cadeților, au început și ei să se teamă de „formulele elastice ale autodeterminării politice a naționalităților“ ?

„Dar“ să urmărim în mod concret cursul ideilor d-lui Kokoşkin. Referindu-se la „experiența politică de pînă acum“ (adică, cum e și evident, la experiența anului 1905, cînd burghezia velicorusă s-a temut să nu-și piardă privilegiile ei naționale și cînd teama ei a cuprins și partidul cadet) și invocînd pericolul „destrămării statului“, d-l Kokoşkin a dovedit că-și dă perfect de bine seama că autodeterminarea politică nu poate însemna altceva decît dreptul la despărțire și la formarea unui stat național de sine stătător. Se pune întrebarea : cum trebuie privite aceste temeri ale d-lui Kokoşkin din punctul de vedere al democrației în general și al luptei de clasă proletare în special ?

D-l Kokoşkin vrea să ne încredințeze că recunoașterea dreptului la despărțire face să crească pericolul „destrămării statului“. Acesta este punctul de vedere al sergentului de stradă Mîmrețov, cu deviza lui : „înhață-l și nu-i da drumul“. Din punct de vedere al democrației în general, lucrurile stau tocmai invers : recunoașterea dreptului la despărțire duce la o *micșorare* a pericolului de „destrămarea a statului“.

D-l Kokoşkin raționează întocmai ca naționaliștii. La ultimul lor congres, aceștia au atacat cu vehemență pe ucrainenii „mazepiști“. Mișcarea ucraineană, au declarat în gura mare d-l Savenko & Co., amenință să provoace o slăbire a legăturilor dintre Ucraina și Rusia, întrucît Austria, prin ucrainofilia ei, face să se întărească legăturile dintre ucraineni și Austria ! Rămîne numai de neînțeles de

ce Rusia nu poate încerca „să întărească“ legăturile dintre ucraineni și Rusia *prin aceeași metodă* din care d-l Savenko și cei de teapa lui fac o vină Austriei, adică acordînd ucrainenilor liberă folosire a limbii materne, auto-administrare, un parlament autonom etc. ?

Raționamentele unora ca d-l Savenko sau ca d-l Kokoșkin nu se deosebesc cu nimic între ele și sînt la fel de ridicole și de absurde din punct de vedere pur logic. Nu este oare clar că, cu cît naționalitatea ucraineană, într-o țară sau alta, se va bucura de mai multă libertate, cu atît mai trainică va fi legătura dintre ea și țara respectivă ? Acest adevăr elementar, pe cît se pare, nu-l poți contesta fără a rupe în mod categoric cu toate postulatele democratismului. Și poate oare să existe pentru o naționalitate, luată ca atare, o mai mare libertate decît aceea de a se despărți, de a forma un stat național de sine stătător ?

Pentru a lămuri și mai bine această chestiune, pe care o încurcă liberalii (și cei ce, lipsiți de minte, le țin isonul), vom da un exemplu cît se poate de simplu. Să luăm, bunăoară, problema divorțului. Rosa Luxemburg, în articolul ei, spune că un stat democratic centralizat care acceptă deplina autonomie a unor părți ale lui trebuie să lase în seama parlamentului central toate domeniile mai importante ale legislației, printre care și pe aceea a divorțului. Această grijă ca puterea centrală a statului democratic să asigure libertatea divorțului este pe deplin explicabilă. Reacționarii se pronunță împotriva libertății divorțului, cer ca în această chestiune „să se procedeze cu prudență“ și susțin în gura mare că o asemenea libertate înseamnă „destrămarea familiei“. Democrația, dimpotrivă, socotește că reacționarii sînt niște ipocriți, că ei apără în realitate atotputernicia poliției și a birocrăției, privilegiile unui singur sex și cea mai detestabilă asuprire a femeii ; că, în realitate, libertatea divorțului nu înseamnă „destrămarea“ legăturilor familiale, ci, dimpotrivă, întărirea lor pe baze democratice, singurele care sînt posibile și trainice într-o societate civilizată.

A-i acuza pe adepții libertății de autodeterminare, adică ai libertății de despărțire, că încurajează separatismul în-

seamnă a da dovadă de o prostie și o ipocrizie tot atât de mare ca și atunci când a-i acuza pe adepții libertății divorțului că încurajează distrugerea legăturilor familiale. Așa cum, în societatea burgheză, cei ce se pronunță împotriva libertății divorțului sînt apărători ai privilegiilor și ai venalității pe care este bazată căsătoria burgheză, tot așa și în statul capitalist negarea libertății de autodeterminare, adică de despărțire a națiunilor, nu înseamnă altceva decît apărarea privilegiilor națiunii dominante și a metodelor polițienești de administrare în dauna celor democratice.

Nu încapă îndoială că politicianismul, care este un produs al raporturilor existente în societatea capitalistă, face câteodată ca unii parlamentari sau publiciști să pălăvrăgească cu o extremă ușurință și să debiteze cele mai absurde păreri despre despărțirea cutărei sau cutărei națiuni. Dar numai niște reacționari pot să se lase înfricoșați (sau să se prefacă că sînt înfricoșați) de o asemenea pălăvrăgeală. Cine se situează pe punctul de vedere al democrației, adică al rezolvării problemelor de stat de către masa populației, știe foarte bine că de la flecăreala unor politicieni și pînă la hotărîrea maselor este „o mare distanță”¹¹⁴. Masele populației știu foarte bine, din experiența lor de fiecare zi, cît de importante sînt legăturile geografice și economice, ce avantaje prezintă o piață largă și un stat mare, și nu se vor hotărî să se despartă decît atunci cînd jugul național și fricțiunile naționale vor face ca conviețuirea lor laolaltă să devină insuportabilă și vor împiedica orice relații economice între ele. Iar într-un asemenea caz, interesele dezvoltării capitaliste și ale liberei desfășurări a luptei de clasă vor fi tocmai de partea acelor care se despart.

Așadar, sub orice aspect ar fi analizate raționamentele d-lui Kokoșkin, ele se dovedesc a fi o culme a neghiobiei și o batjocorire a principiilor democrației. Dar există totuși o anumită logică în aceste raționamente, și anume logica intereselor de clasă ale burgheziei velicoruse. D-l Kokoșkin, ca și majoritatea partidului cadet, nu este decît un lacheu al sacului cu bani al acestei burghezii. Dînsul apără privilegiile ei în general și privilegiile ei *de stat* în special, le

apără împreună cu Purișkevici și alături de el, numai că acesta se încrede mai mult în bîta iobăgiei, în timp ce Kokoșkin & Co. își dau seama că această bîta a fost serios avariata în anul 1905 și se bizuie mai mult pe mijloacele burgheze de înșelare a mașelor, care constau, de pildă, în a-l speria pe micul burghez și pe țărani, cu spectrul „destrămării statului“, a-i amăgi cu lungi discursuri pe tema îmbinării „libertății poporului“ cu tradițiile istorice etc.

Semnificația reală de clasă a atitudinii ostile a liberalilor față de principiul autodeterminării politice a națiunilor este una și numai una : național-liberalismul, apărarea privilegiilor de stat ale burgheziei velicoruse. Iar oportuniștii din rîndurile marxiștilor din Rusia, care tocmai acum, în epoca sistemului de la 3 iunie, au pornit atacul împotriva dreptului națiunilor la autodeterminare, lichidatorul Semkovski, bundistul Libman, micul burghez ucrainean Iurkevici, toți aceștia nu fac *de fapt* altceva decît să pășească pe urmele național-liberalismului și să pervertească clasa muncitoare cu ideile lor național-liberale.

Interesele clasei muncitoare și ale luptei duse de ea împotriva capitalismului cer o deplină solidaritate și o strînsă unitate între muncitorii de toate națiunile, cer să se opună împotriva politicii naționaliste a burgheziei, de orice naționalitate ar fi ea. De aceea, în caz că social-democrații ar nega dreptul la autodeterminare, adică dreptul la despărțire al națiunilor asuprite, cît și în caz că ar susține toate revendicările naționale ale burgheziei națiunilor asuprite, am avea de-a face cu o abatere de la sarcinile politicii proletare și cu o subordonare a muncitorilor față de politica burgheză. Muncitorului salariat îi este perfect egal dacă principalul lui exploatator va fi burghezia velicorusă, care ar avea întîietate față de cea alogenă, sau burghezia poloneză, care ar avea întîietate față de cea evreiască etc. Muncitorul salariat care a devenit conștient de interesele sale de clasă rămîne indiferent față de privilegiile de stat ale capitaliștilor velicoruși, cît și față de promisiunile făcute de capitaliștii polonezi sau ucraineni că, atunci cînd vor obține ei privilegiile de stat, se va înfăptui raiul pe pămînt. Dezvoltarea capitalismului își urmează și își va

urma în orice caz mersul ei înainte, atît într-un stat eterogen unic, cît și în state naționale separate.

Muncitorul salariat rămîne, în orice caz, un obiect de exploatare, și pentru a lupta cu succes împotriva exploatării este nevoie de independența proletariatului față de naționalism, e nevoie de deplină neutralitate, ca să zicem așa, a proletarilor față de lupta pentru întîietate dusă de burghezia de diferite naționalități. Orice sprijin, oricît de mic, pe care proletariatul unei națiuni l-ar da privilegiilor burgheziei „sale” naționale ar provoca în mod inevitabil neîncredere în rîndurile proletariatului de altă naționalitate, ar duce la slăbirea solidarității internaționale de clasă a muncitorilor și la dezbinarea lor, spre bucuria burgheziei. Or, a nega dreptul la autodeterminare sau la despărțire de stat înseamnă în mod inevitabil a susține în practică privilegiile națiunii dominante.

Ne putem convinge și mai bine de acest lucru dacă vom lua exemplul concret al despărțirii Norvegiei de Suedia.

6. DESPĂRȚIREA NORVEGIEI DE SUECIA

Rosa Luxemburg ne prezintă tocmai acest exemplu și face pe marginea lui următoarele raționamente :

„Ultimul eveniment din istoria relațiilor federative, despărțirea Norvegiei de Suedia — pe care, în vremea aceea, presa social-patriotică poloneză (vezi „Naprzód” din Cracovia) l-a considerat în mod pripit ca o îmbucurătoare manifestare a forței și a caracterului progresist pe care-l are tendința spre despărțirea de stat —, s-a transformat numaidecît într-o izbitoare dovadă că federalismul și despărțirea de stat, care decurge din el, nu constituie cîtuși de puțin o expresie a progresului sau a democratismului. După așa-zisa «revoluție» norvegiană, care a constat în detronarea și izgonirea regelui suedez din Norvegia, norvegienii și-au ales frumusețel un alt rege, respingînd în mod formal, printr-un referendum popular, proiectul de instaurare a republicii. Ceea ce admiratorii superficiali ai tuturor mișcărilor naționale și ai oricărui simulacru de independență au proclamat drept «revoluție» a fost o simplă manifestare a particularismului țărănesc și mic-burghez, a dorinței de a avea pe banii lor un rege «propriu», în locul celui impus de aristocrația suedeză, și, prin urmare, a fost o mișcare care n-avea în ea absolut nimic revoluționar. Totodată, această istorie a desfacerii uniunii suedezo-norvegiene a dovedit încă

o dată în ce măsură federația care existase pînă atunci nu era, nici în cazul de față, decît expresia unor interese pur dinastice și, prin urmare, o formă a monarhismului și a reacțiunii" („Przegład“).

Iată, cuvînt cu cuvînt, tot ce ne spune Rosa Luxemburg în legătură cu această chestiune !! Și, trebuie să recunoaștem, cu greu ar putea cineva să scoată mai bine în relief șubrezenia propriei sale poziții de cum a făcut-o Rosa Luxemburg în exemplul de mai sus.

Se pune și se pune chestiunea dacă social-democrații dintr-un stat cu o compoziție națională eterogenă au nevoie de un program care să recunoască dreptul la autodeterminare sau despărțire.

Și ce ne spune, în această chestiune, exemplul Norvegiei, care a fost ales chiar de Rosa Luxemburg ?

Autoarea noastră se învîrtește și se sucește, face spirite, tună și fulgeră împotriva ziarului „Naprzód“¹¹⁵, dar nu răspunde la chestiune !! Ea vorbește despre tot ce vreți, dar *nu ne spune nici un cuvînt* în legătură cu fondul chestiunii !!

Nu începe îndoială că, vrînd să aibă pe banii lor un rege propriu și respingînd, printr-un referendum popular, proiectul de instaurare a republicii, micii burghezi norvegieni și-au dat la iveală urîtele lor însușiri mic-burgheze. Nu începe îndoială că „Naprzód“ — dacă n-a observat acest lucru — a dovedit că are însușiri tot atît de urîte și de filistine.

Dar ce rost au aici toate acestea ??

Era vorba, doar, de dreptul națiunilor la autodeterminare și de atitudinea proletariatului socialist față de acest drept ! Atunci de ce nu răspunde Rosa Luxemburg la chestiune și se tot învîrte în jurul ei ?

Se spune că pentru șoarece nu există fiară mai puternică decît pisica. Pentru Rosa Luxemburg, pe cît se vede, nu există fiară mai puternică decît „fracul“. „Fracurile“ este denumirea pe care o are, în limbaj popular, „partidului socialist polonez“, așa-zisa fracțiune revoluționară, iar „Naprzód“, un mic ziar din Cracovia, împărtășește ideile acestei „fracțiuni“. Lupta dusă de ea împotriva naționalismului acestei „fracțiuni“ a orbit-o pînă într-atîta pe au-

toarea noastră, încît din cîmpul ei vizual dispare totul, afară de „Naprzód“.

Dacă „Naprzód“ spune „da“, Rosa Luxemburg socoate că e o datorie a ei sfîntă să strige numaidecît „nu“, fără să se gîndească măcar că un asemenea procedeu e merit să dovedească nu independența ei față de „Naprzód“, ci, tocmai invers, comica ei dependență de aceste „fracuri“, incapacitatea ei de a privi lucrurile dintr-un punct de vedere ceva mai profund și mai larg decît acela al furnicarului de la Cracovia. „Naprzód“ este, desigur, o publicație foarte proastă și în nici un caz marxistă, dar asta nu trebuie să ne împiedice de la o analiză de fond a exemplului Norvegiei, din moment ce ne-am referit la această țară.

Pentru a analiza în chip marxist acest exemplu, trebuie să ne oprim nu asupra însușirilor urîte pe care le au aceste „fracuri“, atît de teribile, ci, în primul rînd, asupra particularităților istorice concrete pe care le prezenta despărțirea Norvegiei de Suedia, iar în al doilea rînd să vedem care au fost sarcinile ce reveneau *proletariatului* din aceste două țări cu prilejul acestei despărțiri ?

Legăturile geografice, economice și de limbă care apropie Norvegia de Suedia nu sînt mai puțin strînse decît acelea care există între numeroase națiuni slave nevelicoruse și cea velicorusă. Dar unirea dintre Norvegia și Suedia nu era întemeiată pe liberul consimțămînt, așa că Rosa Luxemburg vorbește fără rost de „fедераție“, pur și simplu pentru că nu știe ce să spună. Norvegia a fost *predată* Suediei de către monarhi în timpul războaielor napoleoniene, împotriva voinței norvegienilor, și suedezii au trebuit să aducă trupe în Norvegia pentru a o supune.

După aceea, în decurs de lungi decenii, cu toată autonomia extrem de largă de care s-a bucurat Norvegia (ea a avut un parlament propriu etc.), fricțiunile dintre ea și Suedia n-au încetat nici o clipă, iar norvegienii s-au străduit din răspuțeri să scuture de pe umerii lor jugul aristocrației suedeze. În august 1905 ei au scuturat, în sfîrșit, acest jug : stortingul norvegian a adoptat hotărîrea prin care regele suedez înceta să mai fie și rege al Norvegiei, iar referendumul, consultarea poporului norvegian, care

a avut loc după aceea, s-a soldat cu o zdrobitoare majoritate de voturi (vreo 200 000 contra câteva sute) în favoarea despărțirii totale de Suedia. După unele ezitări, suedezi s-au împăcat cu noua situație.

Acest exemplu ne arată pe ce baze sînt posibile și se ivesc cazurile de despărțire a națiunilor, în actualele condiții economice și politice, și *ce formă* capătă uneori despărțirea acolo unde există libertate politică și democrație.

Nici un social-democrat, afară de cazul că ține să declare că-i sînt indiferente problemele libertății politice și ale democrației (și în acest caz el ar înceta, bineînțeles, să mai fie social-democrat), nu va putea să conteste că acest exemplu constituie o dovadă *concretă* că muncitorii conștienți au *datoria* să desfășoare propagandă și să facă pregătiri sistematice pentru ca eventualele conflicte provocate de despărțirea națiunilor să fie rezolvate *numai așa* cum a fost rezolvat în 1905 conflictul dintre Norvegia și Suedia, și nu „în manieră rusească”. Tocmai această cerință o exprimă și revendicarea programatică care prevede recunoașterea dreptului națiunilor la autodeterminare. Și Rosei Luxemburg nu i-a mai rămas decît să ocolească acest fapt, neplăcut pentru teoria ei, recurgînd la atacuri înverșunate împotriva filistinismului micilor burghezi norvegieni și a ziarului „Naprzód” din Cracovia, fiindcă ea înțelegea foarte bine în ce măsură acest fapt istoric *dez-minte, o dată pentru totdeauna*, cele susținute de ea — că dreptul națiunilor la autodeterminare este o „utopie”, că el echivalează cu dreptul de „a mînca din talere de aur” etc. Afirmațiile de acest fel nu sînt altceva decît expresia unei credințe oportuniste, neputincioase și pline de sine în imuabilitatea actualului raport de forțe dintre naționalitățile din răsăritul Europei.

Să mergem mai departe. În problema autodeterminării națiunilor, ca și în oricare altă problemă, ne interesează în primul rînd și mai mult decît orice autodeterminarea proletariatului în cadrul națiunii. Rosa Luxemburg a ocolit cu modestie și această chestiune, fiindcă a simțit cît de neplăcut ar fi pentru „teoria” ei dacă ar proceda la o analiză pe baza exemplului Norvegiei, care a fost ales de ea.

Care a fost și trebuie să fie poziția proletariatului norvegian și a celui suedez în conflictul iscat în legătură cu despărțirea? Muncitorii conștienți din Norvegia, desigur, au votat, *după* despărțire, pentru republică *, iar dacă au fost socialiști care au votat altfel, asta dovedește doar cât de mult oportunism mic-burghez, stupid, mai există încă uneori în socialismul european. Nu pot exista două păreri în această privință, și, dacă noi atingem aici acest punct, o facem numai pentru că Rosa Luxemburg încearcă să cocoloșească miezul problemei prin comentarii *străine de tema în discuție*. Nu știm dacă programul socialist norvegian îi obliga pe social-democrații norvegieni să aibă o părere bine precizată în problema despărțirii. Să presupunem că nu-i obliga, să presupunem că socialiștii norvegieni au lăsat deschisă chestiunea: în ce măsură este suficientă autonomia Norvegiei pentru a asigura libertatea luptei de clasă și în ce măsură libertatea vieții economice este stînjinită de veșnicele fricțiuni și conflicte cu aristocrația suedeză. Dar că proletariatul norvegian trebuia să ia poziție împotriva acestei aristocrații și în favoarea democrației țărănești norvegiene (cu toată mărginirea ei mic-burgheză), este o chestiune indiscutabilă.

Dar care a fost poziția proletariatului suedez? Se știe că moșierii suedezi, susținuți de popii din țara lor, au făcut propagandă în favoarea unui război împotriva Norvegiei, și, datorită faptului că Norvegia este cu mult mai slabă decît Suedia, că suferise deja o invazie din partea ei și că aristocrația suedeză se bucură de o mare influență în țara ei, această propagandă a constituit o amenințare foarte serioasă. Se poate garanta că Kokoșkinii suedezi au pervertit cu mult zel și vreme îndelungată masele din țara lor, îndemnându-le „să folosească cu prudență” „formulele elastice ale autodeterminării politice a națiunilor”, înfățișându-le pericolul „destrămării statului” și încredințându-le că „libertatea poporului” se împacă foarte bine cu tradițiile aristocrației suedeze. Nu încap

---

* Dacă majoritatea națiunii norvegiene era pentru monarhie, iar proletariatul pentru republică, atunci pentru proletariatul norvegian, în general vorbind, existau două căi: ori să facă revoluție, dacă erau create condițiile necesare în acest scop, ori să se supună majorității și să desfășoare o activitate de propagandă și agitație de lungă durată.

nici cea mai mică îndoială că social-democrația suedeză ar fi trădat cauza socialismului și a democrației dacă n-ar fi combătut din răzputeri ideologia și politica moșierească, cât și ideologia și politica „kokoșkinistă“, dacă n-ar fi susținut, *pe lângă* egalitatea în drepturi a națiunilor în general (care e recunoscută și de Kokoșkini), și dreptul națiunilor la autodeterminare, libertatea de despărțire a Norvegiei.

Strânsa alianță dintre muncitorii norvegieni și suedezi, deplina lor solidaritate tovarășească de clasă a avut numai de *cîștigat* de pe urma acestei recunoașteri, de către muncitorii suedezi, a dreptului norvegienilor la despărțire. Căci muncitorii norvegieni s-au convins că muncitorii suedezi nu sînt infectați de naționalismul suedez, că pentru ei frăția cu proletarii norvegieni este mai presus de privilegiile burgheziei și ale aristocrației suedeze. Ruperea legăturilor care fuseseră impuse Norvegiei de monarhii europeni și de aristocrații suedezi a făcut să se întărească legăturile dintre muncitorii norvegieni și cei suedezi. Muncitorii suedezi au dovedit că, înfruntînd *toate* peripețiile politicii burgheze — fiindcă în cadrul relațiilor burgheze este cu totul posibilă o reeditare a subjugării forțate a norvegienilor de către suedezi! —, vor ști să mențină și să apere cu succes deplina egalitate în drepturi și solidaritatea de clasă dintre muncitorii celor două națiuni în lupta lor împotriva burgheziei suedeze, cât și împotriva celei norvegiene.

De aici se vede, între altele, cât de neîntemeiate sau pur și simplu neserioase sînt încercările pe care le fac uneori „fracurile“ de „a exploata“ împotriva social-democrației poloneze divergențele existente între noi și Rosa Luxemburg. „Fracurile“ nu sînt un partid proletar, socialist, ci un partid naționalist mic-burghez, un fel de partid socialist-revoluționar polonez. N-a fost și nici nu putea să fie vreodată vorba de unitate între social-democrații din Rusia și acest partid. În schimb, nici un social-democrat din Rusia nu „s-a căit“ vreodată de apropierea și unirea cu social-democrații polonezi. Social-democrației poloneze îi revine marele merit istoric de a fi creat pentru prima oară în Polonia — care e atît de îmbibată de tendințe și

pasiuni naționaliste — un partid cu adevărat marxist, cu adevărat proletar. Dar acest merit al social-democraților polonezi este mare nu pentru că Rosa Luxemburg a spus o mulțime de ineptii pe seama paragrafului 9 al programului marxist din Rusia, ci tocmai în ciuda acestei triste împrejurări.

Desigur, pentru social-democrații polonezi „dreptul la autodeterminare“ n-are o importanță atît de mare ca pentru cei ruși. Este pe deplin explicabil că lupta dusă de ei împotriva micii burghezii poloneze, care e orbită de naționalism, i-a făcut pe social-democrații polonezi „să întindă coarda“ cu un zel deosebit (uneori, poate, cu prea mult zel). Nici un marxist din Rusia nu s-a gîndit vreodată să facă social-democraților polonezi o vină din faptul că sînt împotriva despărțirii Poloniei. Acești social-democrați fac o greșeală numai atunci cînd — ca și Rosa Luxemburg — încearcă să conteste necesitatea ca în programul marxiștilor *din Rusia* să fie inclusă recunoașterea dreptului la autodeterminare.

Asta înseamnă în fond a lua niște relații care sînt de înțeles atunci cînd sînt privite din unghiul de vedere al orizontului cracovian și a le extinde la toate popoarele și națiunile din Rusia, inclusiv velicorușii. A proceda astfel înseamnă a dovedi că sîntem „naționaliști polonezi de-a-n-doaselea“, și nu social-democrați din Rusia, și nu social-democrați internaționaliști.

Căci social-democrația internațională se situează tocmai pe poziția recunoașterii dreptului națiunilor la autodeterminare, și tocmai de această chestiune ne vom ocupa acum.

7. REZOLUȚIA CONGRESULUI INTERNAȚIONAL DE LA LONDRA DIN 1896

Această rezoluție glăsuiește :

„Congresul declară că este pentru recunoașterea dreptului deplin la autodeterminare (Selbstbestimmungsrecht) al tuturor națiunilor și își exprimă simpatia pentru muncitorii din orice țară care în momentul de față gem sub jugul absolutismului militar, național sau de altă natură ; congresul face apel la muncitorii din toate aceste țări

să intre în rîndurile muncitorilor conștienți (Klassenbewusste = conștienți de interesele clasei lor) din lumea întreagă, ca să lupte, împreună cu ei, pentru înfrîngerea capitalismului internațional și pentru realizarea scopurilor urmărite de social-democrația internațională*.

După cum am mai arătat, oportuniștii noștri, d-nii Semkovski, Libman și Iurkevici, pur și simplu nu cunosc această hotărîre. Rosa Luxemburg însă o cunoaște și reproduce în întregime textul ei, în care se află aceeași expresie ca și în programul nostru : „autodeterminare“.

Se pune acum întrebarea : cum înlătură Rosa Luxemburg această piedică din calea „originalei“ ei teorii ?

O, foarte simplu : ...centrul de greutate se află aici în partea a doua a rezoluției... caracterul ei declarativ... numai printr-o neînțelegere ne putem referi la ea !!

Neputința și dezorientarea de care dă dovadă autoarea noastră sînt pur și simplu uluitoare. De obicei, numai niște oportuniști, care se sustrag în mod laș de la o polemică directă împotriva punctelor de program consecvent democratice și socialiste, spun că aceste puncte au un caracter declarativ. Pe cît se vede, nu degeaba s-a pomenit de data asta Rosa Luxemburg în jalnica companie a d-lor Semkovski, Libman și Iurkevici. Rosa Luxemburg nu se încumetă să declare în mod deschis dacă consideră că rezoluția reprodușă e justă sau greșită. Ea se eschivează și se ascunde, făcîndu-și parcă socoteala că are de-a face cu un cititor neatent și neștiutor, care uită prima parte a rezoluției înainte de a fi terminat de citit pe cea de-a doua, sau care n-a auzit niciodată de dezbaterile care au avut loc în presa socialistă înainte de Congresul de la Londra.

Dar Rosa Luxemburg se înșală amarnic dacă își închipuie că va reuși să calce atît de ușor în picioare, în fața muncitorilor conștienți din Rusia, o rezoluție a In-

* Vezi darea de seamă oficială germană asupra Congresului de la Londra : „Verhandlungen und Beschlüsse des internationalen sozialistischen Arbeiter- und Gewerkschafts-Kongresses zu London, vom 27. Juli bis 1. August 1896“ („Procese-verbale și hotărîrile Congresului internațional al partidelor muncitorești socialiste și al sindicatelor care a avut loc la Londra între 27 iulie și 1 august 1896“. — *Nota trad.*), Berlin, 1896, p. 18. Există și o broșură rusească cu rezoluțiile congreselor internaționale, în care, în loc de „autodeterminare“, cuvîntul respectiv a fost tradus încorect : „autonomie“.

ternaționalei cu privire la o importantă problemă principală, fără a catadicsi măcar s-o supună unei analize critice.

În dezbaterile care au precedat Congresul de la Londra — și mai cu seamă în paginile revistei „Die Neue Zeit“, publicație a marxiștilor germani — a fost expus punctul de vedere al Rosei Luxemburg, și *acest punct de vedere a suferit, în fond, o înfrângere în fața Internaționalei!* Acesta e lucrul cel mai important pe care trebuie să-l aibă îndeosebi în vedere cititorul rus.

Obiectul dezbaterilor l-a constituit problema independenței Poloniei. Au fost expuse trei puncte de vedere :

1) Punctul de vedere al „fracurilor“, în numele cărora a vorbit Haecker. Ele voiau ca Internaționala să înscrie ca o revendicare în programul ei recunoașterea independenței Poloniei. Propunerea n-a fost acceptată. Acest punct de vedere a suferit o înfrângere în fața Internaționalei.

2) Punctul de vedere al Rosei Luxemburg : socialiștii polonezi nu trebuie să ceară independența Poloniei. Potrivit acestui punct de vedere, nici nu poate fi vorba de proclamarea dreptului națiunilor la autodeterminare. Acest punct de vedere a suferit și el o înfrângere în fața Internaționalei.

3) Punctul de vedere, expus atunci, într-o formă cât se poate de amplă, de către K. Kautsky, care a luat poziție împotriva Rosei Luxemburg și a dovedit că materialismul ei este extrem de „unilateral“. Potrivit acestui punct de vedere, Internaționala nu poate, în momentul de față, să introducă în programul ei independența Poloniei, dar socialiștii polonezi — a spus Kautsky — pot foarte bine să formuleze o asemenea revendicare. Din punctul de vedere al socialiștilor, ar fi complet greșit ca atîta timp cît există asuprire națională să se ignoreze sarcina de a lupta pentru eliberarea națională.

În rezoluția Internaționalei au și fost reproduse tezele esențiale, fundamentale ale acestui punct de vedere : pe de o parte, se recunoaște direct și fără echivoc dreptul deplin la autodeterminare pentru toate națiunile, iar pe de altă parte se face un apel, tot atît de lipsit de echivoc,

către muncitori, care e un îndemn la unitate *internațională* în lupta lor de clasă.

Noi credem că această rezoluție este perfect justă și că, în ceea ce privește țările Europei răsăritene și ale Asiei de la începutul secolului al XX-lea, tocmai această rezoluție, și tocmai în legătura indisolubilă a celor două părți ale ei, dă singura directivă justă pentru o politică de clasă proletară în problema națională.

Să ne oprim ceva mai mult asupra celor trei puncte de vedere arătate mai sus.

Precum se știe, K. Marx și F. Engels considerau ca o datorie indiscutabilă pentru întreaga democrație din Europa occidentală, și cu atât mai mult pentru social-democrație, să sprijine în mod activ cererea de a se acorda independență Poloniei. În deceniile al 5-lea și al 7-lea ale secolului trecut, adică în perioada revoluției burgheze din Austria și Germania, în perioada „reformei agrare” din Rusia, acest punct de vedere era cât se poate de just și singurul consecvent democratic și proletar. Atâta timp cât masele populare din Rusia și din majoritatea țărilor slave erau încă cufundate într-un somn adânc și în aceste țări *nu existau* mișcări democratice, de masă, de sine stătătoare, mișcarea de eliberare a *șleahțicilor* din Polonia căpăta o importanță uriașă, primordială, nu numai din punctul de vedere al democrației întregii Rusii și a tuturor slavilor dar și din acela al democrației întregii Europe * 110.

Dar dacă acest punct de vedere al lui Marx era perfect just în cel de-al doilea sau al treilea pătrar al secolului al XIX-lea, el a încetat să mai fie just în secolul al XX-lea. În majoritatea țărilor slave și chiar într-una din cele mai înapoiate din ele, Rusia, și-au făcut apariția mișcări democratice de sine stătătoare și chiar o mișcare proletară

---

* Ar fi o foarte interesantă lucrare istorică aceea în care s-ar face o paralelă între poziția unui șleahțic rascultat polonez din 1863, poziția social-democratului rus Cernișevski, care a știut și el (ca și Marx) să aprecieze însemnătatea mișcării poloneze, și poziția mic-burghezului ucrainean Dragomanov, care a apărut pe scena politică mult mai târziu și care era un exponent al punctului de vedere al țaranului, al unui țaran atât de primitiv încă, atât de somnolent, atât de strâns legat de grămada lui de bălegar, că ura lui împotriva panilor polonezi l-a făcut să nu înțeleagă însemnătatea pe care o avea lupta acestor panii pentru democrația din întreaga Rusie. (Comp. „Polonia istorică și democrația velicorusă” de Dragomanov.) Dragomanov a meritat pe deplin sărutările entuziaste cu care l-a răsplătit d-l P. B. Struve, devenit între timp național-liberal.

de sine stătătoare. Polonia șleahiticilor a dispărut, și în locul ei a apărut o Polonie capitalistă. În aceste condiții, Polonia nu putea să nu-și piardă însemnătatea ei *excepțională* pentru mișcarea revoluționară.

Dacă P.P.S. („Partidul socialist polonez“, „fracurile“ de astăzi) a încercat în 1896 „să consfințească“ un punct de vedere exprimat de Marx într-o *altă epocă*, înseamnă că a aplicat *litera* marxismului și a nesocotit *spiritul* lui. De aceea, au avut perfectă dreptate social-democrații polonezi când s-au ridicat împotriva beției naționaliste a micii burghezii poloneze, când au arătat că problema națională are o importanță secundară pentru muncitorii polonezi, când au creat pentru prima oară în Polonia un partid pur proletar și au proclamat principiul, extrem de important, al unei cât mai strânse alianțe între muncitorul polonez și muncitorul rus în lupta lor de clasă.

Înseamnă dare că ar fi putut Internaționala, la începutul secolului al XX-lea, să considere că pentru Europa răsăriteană și pentru Asia principiul autodeterminării politice a națiunilor, al dreptului lor la despărțire reprezintă ceva de prisos? Ar fi fost un punct de vedere nemaipomenit de absurd, echivalent (în teorie) cu ideea că transformarea burghezo-democratică a statelor turc, rus și chinez s-a terminat, — echivalent (în practică) cu o atitudine oportunistă față de absolutism.

Nu. În răsăritul Europei și în Asia, în epoca revoluțiilor burghezo-democratice care au început, în epoca deșteptării și întezirii mișcărilor naționale, în epoca apariției partidelor proletare de sine stătătoare, acestor partide le revine o dublă sarcină în politica națională: recunoașterea dreptului la autodeterminare pentru toate națiunile, dat fiind că transformarea burghezo-democratică nu este încă terminată și că democrația muncitorească apără în mod consecvent, serios și sincer, iar nu în maniera liberală, în maniera unui Kokoșkin, egalitatea în drepturi a națiunilor, — și cea mai strânsă, cea mai indisolubilă alianță în lupta de clasă pe care o duc proletarii tuturor națiunilor din statul respectiv, în toate peripețiile istoriei lui și indiferent de schimbările de graniță pe care le-ar face burghezia din diferite state.

Tocmai această dublă sarcină a proletariatului e formulată în rezoluția din 1896 a Internaționalei. Tocmai acestea sînt principiile de bază ale rezoluției adoptate la Consfătuirea din vara anului 1913 a marxiștilor din Rusia. Sînt oameni cărora li se pare că există o „contradicție” în faptul că această rezoluție, recunoscînd, la punctul 4, dreptul la autodeterminare, la despărțire, face, ca să zicem așa, maximum de „concesii” naționalismului (în realitate, recunoașterea *dreptului* la autodeterminare pentru *toate* națiunile înseamnă un maximum de *democratism* și un minimum de naționalism), iar la punctul 5 pune în gardă pe muncitori împotriva lozincilor naționaliste ale oricărei burghezii și cere unirea și contopirea muncitorilor tuturor națiunilor în organizații proletare internaționale unice. Dar aici pot vedea o „contradicție” numai niște minți cu totul obtuze, care nu sînt în stare să înțeleagă, bunăoară, de ce unitatea și solidaritatea de clasă a proletariatului suedez și norvegian *au avut de cîștigat* atunci cînd muncitorii suedezi au apărat libertatea Norvegiei de a se despărți și de a constitui un stat de sine stătător.

8. UTOPISTUL KARL MARX ȘI PRACTICA ROSA LUXEMBURG

Afirmînd că independența Poloniei este o „utopie” și repetînd acest lucru atît de des, că și se face lehamite, Rosa Luxemburg exclamă cu ironie: dar de ce să nu se ceară și independența Irlandei?

Pe cît se vede, „practica” Rosa Luxemburg nu știe care a fost poziția lui K. Marx în chestiunea independenței Irlandei. Face să ne oprim asupra acestei chestiuni, pentru a prezenta un exemplu de analiză cu adevărat marxistă, și nu oportunistă, a unei revendicări *concrete* a independenței naționale.

Marx avea obiceiul „să-i caute la dinți” — cum se exprima el — pe socialiștii pe care îi cunoștea, pentru a-și da seama cît sînt de conștienți și de convinși¹¹⁷. După ce a făcut cunoștință cu Lopatin, Marx îi scrie lui Engels, la 5 iulie 1870, o scrisoare în care face unele aprecieri

extrem de elogioase despre tînărul socialist rus ; după aceea însă adaugă :

„...Un punct slab : *Polonia*. În această privință, Lopatin vorbește întocmai ca un englez — să zicem un cartist englez de școală veche — despre Irlanda“ ¹¹⁸.

Pe un socialist care aparține unei națiuni asupraitoare, Marx îl întreabă despre atitudinea lui față de națiunea asupraită și descoperă numai decît o lipsă comună socialiștilor care aparțin națiunilor dominante (engleză și rusă) : neînțelegerea îndatoririlor lor socialiste față de națiunile asupraite, rumeșarea unor prejudecăți preluate de la burghezia „națiunii dominante“.

Înainte de a trece la declarațiile pozitive ale lui Marx cu privire la Irlanda, trebuie să menționăm că, în general, Marx și Engels au privit în mod strict critic problema națională, arătînd că ea are o importanță istoricește condiționată. Astfel, la 23 mai 1851 Engels îi scria lui Marx că studiul istoriei l-a dus la concluzii pesimiste în ce privește Polonia, că Polonia prezintă o importanță vremelnică, doar pînă la o revoluție agrară în Rusia. Rolul polonezilor în istorie a fost acela de a comite „unele fapte îndrăznețe, dar necugetate“. „Nu se poate admite nici un moment că Polonia, fie chiar și în comparație cu Rusia, este un exponent efectiv al progresului sau prezintă vreo importanță istorică“. În Rusia există mai multe elemente de civilizație, instrucțiune, industrie, burghezii decît în „somnolenta Polonie a șleahțicilor“. „Ce înseamnă Varșovia și Cracovia față de Petersburg, Moscova și Odesa !“ ¹¹⁹ Engels își exprimă neîncrederea în reușita răscoalelor șleahțicilor polonezi.

Dar toate aceste idei, care vădesc o atît de genială perspicacitate, n-au împiedicat cîtuși de puțin pe Engels și pe Marx, cu 12 ani mai tîrziu, adică într-o vreme cînd Rusia se afla încă în stare de somnolență, iar Polonia era în fierbere, să-și manifeste cea mai profundă și mai caldă simpatie pentru mișcarea poloneză.

În 1864, pe cînd întocmea Manifestul constitutiv al Internaționalei, Marx îi scria lui Engels (la 4 noiembrie 1864) că trebuie dusă lupta împotriva naționalismului lui Mazzini. „Acolo unde Manifestul se ocupă de politica

internațională, eu vorbesc de țări, și nu de naționalități, și demasc Rusia, iar nu state de mai mică importanță", scrie Marx. Pentru el nu există nici o îndoială că, în comparație cu „problema muncitorească”, problema națională are doar o însemnătate subordonată. Dar teoria lui este departe, ca cerul de pământ, de o ignorare a mișcărilor naționale.

Vine anul 1866. Marx îi scrie lui Engels despre „clica lui Proudhon” de la Paris, care „declară că naționalitățile sînt o absurditate și îi atacă pe Bismarck și Garibaldi. Ca polemică împotriva șovinismului, această tactică este folositoare și explicabilă. Dar dacă niște credincioși de-ai lui Proudhon (printre care și bunii mei prieteni de aici Lafargue și Longuet) își închipuie că toată Europa poate și trebuie să stea liniștită în capul oaselor pînă ce domnii din Franța vor lichida mizeria și ignoranța... înseamnă că sînt niște caraghioși” (scrisoarea din 7 iunie 1866).

„Ieri — scrie Marx la 20 iunie 1866 — au avut loc în Consiliul Internațional dezbateri în legătură cu războiul actual... Discuția, cum era și de așteptat, s-a învîrțit în jurul problemei «naționalităților» în general, și a atitudinii noastre față de ea... Reprezentantii «tinerei Franțe» (*nemuncitori*) au emis părerea că orice naționalitate și însăși națiunea sînt niște prejudecăți învechite. Stirnerism proudhonist... Lumea întreagă trebuie să aștepte pînă cînd francezii se vor maturiza pentru săvîrșirea revoluției sociale... Englezii au rîs cu poftă cînd mi-am început cuvîntarea, spunînd că prietenul nostru Lafargue și alții, care au desființat naționalitățile, ni se adresează în limba franceză, adică într-o limbă pe care n-o înțeleg ^{9/10} din auditoriu. Am lăsat apoi să se înțeleagă că, fără să-și dea seama, prin negarea naționalităților, Lafargue pare a înțelege absorbirea lor de către națiunea model, națiunea franceză” ¹²⁰.

Concluzia care reiese din toate aceste observații critice ale lui Marx este clară : clasa muncitoare poate mai puțin decît din orice să-și facă un fetiș din problema națională, întrucît dezvoltarea capitalismului nu trezește neapărat toate națiunile la o viață de sine stătătoare. Dar, din moment ce au apărut mișcări naționale de masă, a le ignora, a refuza să sprijinim tot ce e progresist în ele înseamnă

în realitate a cădea pradă prejudecăților *naționaliste*, și anume: a considera „propria” națiune drept o „națiune model” (sau, adăugăm noi, drept o națiune care deține în mod exclusiv privilegiul de a se constitui ca stat) *.

Dar să revenim la Irlanda.

Poziția lui Marx în această chestiune este cel mai limpede exprimată în următoarele fragmente din scrisorile lui :

„Am căutat prin toate mijloacele să provoc această demonstrație de simpatie a muncitorilor englezi în sprijinul mișcării fenienilor... Înainte consideram că despărțirea Irlandei de Anglia este imposibilă. Astăzi însă o consider inevitabilă, chiar dacă după despărțire s-ar ajunge la o federație”. Așa scria Marx în scrisoarea sa către Engels din 2 noiembrie 1867.

În scrisoarea sa cu data de 30 noiembrie a aceluiași an, el adaugă :

„Ce sfat trebuie să dăm noi muncitorilor *englezi*? Părerea mea este că ei trebuie să includă în programul lor Repeal-ul (anularea) uniunii” (dintre Irlanda și Anglia, adică despărțirea Irlandei de Anglia), „pe scurt revendicarea din 1783, însă democratizată și adaptată la condițiile de astăzi. Aceasta este singura formă legală de eliberare a Irlandei și, de aceea, singura care poate fi înscrisă în programul unui partid muncitoresc *englez*. Experiența va arăta ulterior dacă o simplă uniune personală între cele două țări va putea dăinui multă vreme...
...Irlandezii au nevoie de următoarele :

1. Autoadministrare și independență față de Anglia.

2. Revoluție agrară...”

Marx, care acorda o enormă importanță problemei irlandeze, a ținut, la asociația muncitorilor germani din Londra, o conferință de o oră și jumătate pe această temă (scrisoarea din 17 decembrie 1867)¹²³.

Într-o scrisoare a sa cu data de 20 noiembrie 1868, Engels vorbește despre „ura împotriva irlandezilor”, care domnește în rîndurile muncitorilor englezi, iar aproape

* Comp. și scrisoarea lui Marx către Engels din 3 iunie 1867 : „...Cu o adevărată plăcere am aflat, dintr-o corespondență din Paris a ziarului «Times»¹²¹, despre exclamațiile filopoloneze ale parizienilor îndreptate împotriva Rusiei... D-l Proudhon și mica lui clică doctrinară nu sînt unul și același lucru cu poporul francez”¹²².

un an mai târziu (la 24 octombrie 1869), reluînd această temă, el scrie :

„De la Irlanda pînă la Rusia il n'y a qu'un pas (nu-
decît un pas)... Din exemplele pe care ni le oferă istoria
Irlandei se poate vedea ce nenorocire este pentru un popor
să subjuge un alt popor. Toate mîrșăviile englezilor își
au originea în sfera irlandeză. Epoca lui Cromwell trebuie
s-o mai studiez ; în orice caz însă, nu mă îndoiesc că și
în Anglia lucrurile ar fi luat o altă întorsătură dacă n-ar
fi existat necesitatea de a stăpîni Irlanda cu mijloace
militare și de a crea o nouă aristocrație“.

Menționăm, în treacăt, scrisoarea lui Marx către Engels
din 18 august 1869 :

„La Poznan, muncitorii *polonezi* au cîștigat o grevă
datorită ajutorului primit de la tovarășii lor berlinezi.
Această luptă împotriva «Domnului Capital», chiar și în
forma ei inferioară, de grevă, va pune în mod mai serios
capăt prejudecăților naționale decît declamațiile despre
pace ale domnilor burghezi“ ¹²⁴.

Politica dusă de Marx, în cadrul Internaționalei, în
problema irlandeză se poate vedea din ceea ce urmează :

La 18 noiembrie 1869 Marx îi scrie lui Engels că a
rostit în fața Consiliului Internaționalei o cuvîntare, care
a ținut cam o oră și un sfert, în legătură cu atitudinea
adoptată de guvernul britanic în problema amnistierii
irlandezilor și că a propus următoarea rezoluție :

„Declarăm :

că d-l Gladstone, în răspunsul său la cererile irlandezi-
lor de a-i elibera pe patrioții irlandezi întemnițați, a insul-
tat cu bună știință națiunea irlandeză ;

că el leagă amnistia politică de condiții la fel de în-
jositoare pentru victimele unei proaste guvernări, ca și
pentru poporul din care acestea fac parte ;

că d-l Gladstone, care, în pofida poziției sale oficiale,
a salutat în mod public și cu entuziasm rebeliunea stă-
pînilor de sclavi americani, predică acum poporului irlan-
dez doctrina supunerii pasive ;

că întreaga atitudine în problema amnistiei irlandeze
este un produs autentic și firesc al acelei «*politici de cu-*

cerire» pe care d-l Gladstone a înfierat-o atât de vehement, încît i-a silit pe toryi, rivalii săi, să plece de la cîrma țării ;

că Consiliul General al Asociației Internaționale a Muncitorilor își exprimă admirația pentru curajul, fermitatea și abnegația cu care poporul irlandez a dus campania pentru amnistie ;

că această rezoluție trebuie adusă la cunoștința tuturor secțiilor Asociației Internaționale a Muncitorilor și tuturor organizațiilor muncitorești din Europa și din America afiliate ei¹²⁵.

La 10 decembrie 1869 Marx scrie că referatul său în problema irlandeză, pe care-l va prezenta în fața Consiliului Internațional, va fi alcătuit în felul următor : „...Cu totul independent de orice fraze «internaționaliste» și «umanitare» pe tema «dreptății pentru Irlanda» — căci în Consiliul Internațional acest lucru este ceva de la sine înțeles —, *interesul absolut și direct al clasei muncitoare din Anglia reclamă ruperea actualei ei legături cu Irlanda*. Aceasta-i convingerea mea fermă, bazată pe motive pe care în parte nu le pot dezvălui nici chiar muncitorilor englezi. Mult timp am crezut că ascensiunea clasei muncitoare din Anglia va face posibilă răsturnarea regimului din Irlanda. Acest punct de vedere l-am susținut totdeauna în «New York Tribune» (ziar american, la care Marx a colaborat vreme îndelungată)¹²⁶. O studiere mai aprofundată a acestei probleme m-a convins de contrarul. Clasa muncitoare din Anglia *nu va putea întreprinde nimic* înainte de a fi scăpat de Irlanda... Reacțiunea engleză din Anglia își are rădăcinile în subjugarea Irlandei“ (subliniat de Marx)¹²⁷.

Cred că cititorilor le este acum cît se poate de clară politica lui Marx în problema irlandeză.

„Utopistul“ Marx este atât de „nepractic“, încît se pronunță pentru despărțirea Irlandei, care n-a ajuns să fie realizată nici după cincizeci de ani.

Dar ce l-a determinat totuși pe Marx să adopte această politică ? Și n-a constituit ea o greșală ?

La început, Marx a crezut că nu mișcarea națională a națiunii asuprite, ci mișcarea muncitorească din sînul națiunii asupritoare va fi aceea care va elibera Irlanda. El

nu consideră mișcările naționale drept ceva absolut, fiindcă știe că numai victoria clasei muncitoare va putea să aducă deplina eliberare a tuturor naționalităților. Să prevezi dinainte toate eventualele corelații dintre mișcările de eliberare burgheze ale națiunilor asupra și mișcarea de eliberare proletară din sînul națiunii asupra (tocmai asta este chestiunea care face să fie atît de grea problema națională în Rusia de astăzi) este un lucru imposibil.

Dar iată că împrejurările au fost de așa natură că, pentru un timp destul de îndelungat, clasa muncitoare engleză a căzut sub influența liberalilor, a devenit o anexă a lor și s-a decapitat printr-o politică muncitorească liberală. Mișcarea de eliberare burgheză din Irlanda s-a întărit și a căpătat forme revoluționare. Marx își revizuieste punctul său de vedere și îl corectează. „E o nenorocire pentru un popor să subjuge un alt popor“. Clasa muncitoare din Anglia nu va putea să se elibereze atîta timp cît Irlanda nu se va elibera de sub jugul englez. Reacțiunea din Anglia este întărită și alimentată de subjugarea Irlandei (așa cum în Rusia reacțiunea este alimentată de subjugarea a o serie întreagă de națiuni!).

Și Marx, care face să fie adoptată de către Internațională o rezoluție de simpatie pentru „națiunea irlandeză“, pentru „poporul irlandez“ (deșteptul de L. VI., probabil, l-ar fi făcut praf pe bietul Marx pentru că a scăpat din vedere lupta de clasă!), pledează pentru *despărțirea* Irlandei de Anglia, „chiar dacă după despărțire s-ar ajunge la o federație“.

Care sînt premisele teoretice ale acestei concluzii trase de Marx? În Anglia, revoluția burgheză este, în general, de mult terminată. În Irlanda însă, ea nu este încă terminată, ci se desăvîrșește abia acum, cu o jumătate de secol mai tîrziu, prin reformele liberalilor englezi. Dacă capitalismul în Anglia ar fi fost răsturnat atît de repede cum se așteptase la început Marx, în Irlanda n-ar fi fost loc pentru o mișcare burghezo-democratică cu caracter național general. Dar, din moment ce a apărut o asemenea mișcare, Marx îi sfătuiește pe muncitorii englezi s-o susțină, să-i dea un imbold revoluționar și, în interesul *propriei* lor libertăți, s-o ducă la bun sfîrșit.

În deceniul al 7-lea al secolului trecut, legăturile economice dintre Irlanda și Anglia erau, desigur, și mai strânse decât cele dintre Rusia și Polonia, Ucraina etc. Că despărțirea Irlandei este „nepractică” și „irealizabilă” (fie și numai din cauza condițiilor geografice și a nemărginitei puteri coloniale a Angliei), era un lucru cât se poate de evident. Cu toate că este din principiu adversar al federalismului, Marx admite, în cazul de față, chiar și o federație *, numai pentru ca eliberarea Irlandei să nu se înfăptuiască pe cale reformistă, ci pe cale revoluționară, pe baza mișcării maselor populare din Irlanda, sprijinită de clasa muncitoare din Anglia. Nu încapă nici o îndoială că numai o asemenea soluționare a problemei istorice ar fi favorizat în cea mai mare măsură interesele proletariatului și ar fi grăbit ritmul dezvoltării sociale.

Dar lucrurile s-au petrecut altfel. Atît poporul irlandez, cît și proletariatul englez s-au dovedit a fi prea slabe. Abia acum, cînd se recurge la mizerabile tranzacții între liberalii englezi și burghezia irlandeză, se rezolvă (și exemplul Ulsterului ne arată cît de anevoie se face acest lucru) problema irlandeză, printr-o reformă agrară (cu despăgubiri) și prin autonomie (care, deocamdată, n-a fost încă introdusă). Și ce reiese de aici? Reiese oare că Marx și Engels au fost niște „utopiști”, că ei au formulat niște revendicări naționale „irealizabile”, că s-au lăsat influențați de naționaliștii mic-burghezi irlandezi (căci caracterul mic-burghez al mișcării „fenienilor” este neîndoielnic) etc. ?

Nu. Marx și Engels au dus și în problema irlandeză o politică consecvent proletară, care educa într-adevăr masele în spiritul democrației și al socialismului. Numai această politică ar fi putut să izbăvească Irlanda și Anglia

---

* De altfel, nu este greu de văzut de ce prin dreptul națiunilor la „autodeterminare” nu se poate înțelege, din punct de vedere social-democrat, nici federație, nici autonomie (deși, abstract vorbind, și una și alta se subsumează noțiunii de „autodeterminare”). Dreptul la federație este, în general, un non sens, fiindcă federațiile înseamnă un contract între două părți. Marxiztii în nici un caz nu pot să înscrie în programul lor apărarea federalismului în general; despre așa ceva nici nu poate fi vorba. Cît despre autonomie, trebuie spus că marxiztii nu apără „dreptul la” autonomie, ci însăși autonomia ca principiu general, universal al statului democratic cu o populație națională eterogenă, cu o pronunțată deosebire în ce privește condițiile geografice și cele de altă natură. De aceea a recunoaște „dreptul națiunilor la autonomie” este tot atît de absurd ca și a recunoaște „dreptul națiunilor la federație”.

de tărăgănarea, timp de o jumătate de veac, a unor transformări necesare și de denaturarea lor de către liberali, care căutau să facă pe placul reacțiunii.

Politica dusă de Marx și Engels în problema irlandeză a oferit un minunat exemplu — care și-a păstrat pînă în zilele noastre imensa lui însemnătate *practică* — de atitudine pe care trebuie s-o aibă proletariatul națiunilor asupritoare față de mișcările naționale; ea ne-a pus în gardă împotriva „promptitudinii servile“ cu care micii burghezi din toate țările, de toate nuanțele și de toate limbile sînt dispuși să califice drept „utopică“ orice schimbare a granițelor dintre state, care au fost create prin mijloace violente și care consfințesc privilegiile moșierimii și burgheziei unei singure națiuni.

Dacă proletariatul irlandez și cel englez n-ar fi adoptat politica preconizată de Marx și nu și-ar fi fixat drept lozincă despărțirea Irlandei, am fi avut de-a face cu un oportunism de cea mai crasă speță, cu o nesocotire a sarcinilor ce revin unor democrați și socialiști, cu o concesie făcută reacțiunii și burgheziei *engleze*.

9. PROGRAMUL DIN 1903 ȘI LICHIDATORII LUI

Procesele-verbale ale Congresului din 1903, care a adoptat programul marxiștilor din Rusia, au devenit o mare raritate, astfel că, în marea lor majoritate, activiștii de azi ai mișcării muncitorești nu cunosc expunerile de motive de care au fost însoțite diferitele puncte din program (și asta cu atît mai mult cu cît nu toată literatura care se referă la această chestiune se bucură de binefacerile legalității...). De aceea este necesar să vedem mai de aproape cum a fost examinată, la Congresul din 1903, problema care ne interesează.

Ținem să relevăm din capul locului că, oricît de săracă ar fi literatura social-democrată rusă cu privire la „dreptul națiunilor la autodeterminare“, se poate totuși vedea destul de limpede că prin acest drept s-a înțeles întotdeauna dreptul la despărțire. D-nii Semkovski, Libman și Iurkevici, care se îndoiesc de acest lucru și care declară că

paragraful 9 este „neclar“ etc., numai din completă ignoranță sau din nepăsare vorbesc de „neclaritate“. Încă în 1902, Plehanov *, care pleda pentru înscrierea „dreptului la autodeterminare“ în proiectul de program, scria în „Zarea“ că această revendicare, care nu este obligatorie pentru democrații burghezi, „este obligatorie pentru social-democrați“. „Dacă am uita de această revendicare — scria Plehanov — sau nu ne-am încumeta s-o formulăm, de teamă să nu fie lezate prejudecățile naționale ale compatrioților noștri velicoruși, atunci chemarea... «Proletari din toate țările, uniți-vă !» rostită de noi ar fi o minciună infamă...“ 128

Avem aici o foarte reușită caracterizare a principalului argument în favoarea punctului de care ne ocupăm, și ea e atît de reușită, că nu degeaba a fost și este ocolită cu atîta sfiială de criticii programului nostru, care „au uitat de unde au venit“. A renunța la acest punct, indiferent din ce motive, înseamnă în realitate a face o concesie „infamă“ naționalismului *velicorus*. Și de ce celui *velicorus*, atunci cînd este vorba de dreptul *tuturor* națiunilor la autodeterminare? Pentru că este vorba de despărțirea *de* *velicoruși*. În interesul *unirii proletarilor*, al solidarității lor de clasă, este necesar să se recunoască dreptul *națiunilor* la *despărțire* — iată ce a recunoscut cu 12 ani în urmă Plehanov în cuvintele citate de noi aici; dacă oportunității noștri ar fi reflectat mai atent asupra lor, n-ar fi spus, probabil, atîtea ineptii în legătură cu autodeterminarea.

La Congresul din 1903, care a adoptat acest proiect de program susținut de Plehanov, principalele eforturi au fost concentrate în *comisia de redactare a programului*. Din păcate, la ședințele ei n-a fost întocmit nici un proces-verbal. Or, tocmai la acest punct ar fi fost deosebit de interesant procesul-verbal, fiindcă *numai* în cadrul comisiei au încercat reprezentanții social-democraților polonezi, Warszawski și Ganecki, să-și susțină părerile și să pledeze

* În 1916, V. I. Lenin a însoțit acest pasaj cu următoarea notă explicativă: „Cititorii noștri nu trebuie să uite că în 1903 Plehanov a fost unul dintre principalii adversari ai oportunismului, că el era departe de faimoasa și jalnica sa cotitură spre oportunism și, ulterior, spre șovinism“.

împotriva „recunoașterii dreptului la autodeterminare“. Dacă careva dintre cititorii noștri va vrea să confrunte argumentele lor (care se află expuse în cuvîntarea rostită de Warszawski și în declarația făcută de el și de Ganețki ; vezi procesele-verbale, p. 134—136 și 388—390) cu cele folosite de Rosa Luxemburg în articolul ei despre problema poloneză, analizat de noi aici, ar vedea că ele sînt cu totul identice.

Și ce atitudine a luat față de aceste argumente comisia de redactare a programului, aleasă de Congresul al II-lea, în cadrul căreia marxiștii polonezi au fost cel mai mult combătuți de Plehanov? Aceste argumente au fost luate în derîdere fără milă! Absurditatea propunerii făcute marxiștilor *din Rusia*, de a scoate din program recunoașterea dreptului națiunilor la autodeterminare, a fost atît de clar și de concret dovedită, că marxiștii polonezi *nici n-au mai cutezat să-și repete argumentele lor în ședința plenară a congresului!!* Cînd s-au convins că poziția lor nu are nici o șansă să fie aprobată de forul suprem al marxiștilor, ei au părăsit congresul, în care erau și velicoruși, și evrei, și gruzini, și armeni.

Se înțelege de la sine că acest episod istoric are o foarte mare importanță pentru oricine se interesează în mod serios de programul *său*. Respingerea, în întregime, a argumentelor prezentate de marxiștii polonezi în comisia de redactare a programului, aleasă de congres, și renunțarea lor la încercarea de a-și susține părerile în fața congresului constituie un fapt extrem de semnificativ. Nu degeaba Rosa Luxemburg, în articolul ei din 1908, a trecut „cu modestie“ sub tăcere acest lucru, care lăsase, pesemne, amintiri prea neplăcute congresului! Ea a trecut sub tăcere și propunerea, ridicol de nefericită, de „a îndrepta“ paragraful 9 al programului, care fusese întocmit în 1903 de Warszawski și Ganețki în numele tuturor marxiștilor polonezi și pe care nici Rosa Luxemburg și nici ceilalți social-democrați polonezi n-au avut (și nu vor avea) curajul s-o repete.

Dar dacă Rosa Luxemburg, pentru a-și ascunde înfrîngerea din 1903, a trecut sub tăcere aceste fapte, cei ce manifestă interes pentru istoria partidului lor vor avea

grijă să afle aceste fapte și să reflecteze asupra semnificației lor.

„...Propunem — spuneau prietenii Rosei Luxemburg într-o scrisoare adresată Congresului din 1903 înainte de a se retrage de la lucrările lui — ca punctul 7 (acum punctul 9) al proiectului de program să fie formulat în felul următor: § 7. *Instituții care să garanteze deplina libertate de dezvoltare culturală tuturor națiunilor din cadrul statului*“ (procesele-verbale, p. 390).

Așadar, marxiștii polonezi aveau pe atunci concepții atât de imprecise în problema națională, încât, în locul autodeterminării, ei n-au propus, în fond, altceva decât un pseudonim al faimoasei „autonomii cultural-naționale“!

Pare aproape de necrezut, dar, din păcate, asta e realitatea. Chiar la congres, deși la lucrările lui participau 5 bundiști cu 5 voturi și 3 caucazieni cu 6 voturi, fără a mai socoti și votul consultativ al lui Kostrov, nu s-a găsit *un singur* om care să voteze pentru *scoaterea* punctului cu privire la autodeterminare. Pentru completarea acestui punct cu „autonomia cultural-națională“ s-au pronunțat trei delegați (pentru formula lui Goldblat: „înființarea unor instituții care să garanteze națiunilor deplina libertate de dezvoltare culturală“), iar pentru formula lui Liber („dreptul lor — al națiunilor — la liberă dezvoltare culturală“) s-au pronunțat patru delegați.

Astăzi, când a luat ființă un partid liberal rus, partidul cadeților, știm că în programul *lui* autodeterminarea politică a națiunilor a fost înlocuită prin „autodeterminarea culturală“. Prin urmare, prietenii polonezi ai Rosei Luxemburg, care „*au combătut*“ naționalismul P.P.S., au făcut-o cu atîta succes, încît au propus ca programul marxist să fie înlocuit printr-un program *liberal*! Și tot ei, ne-au adus învinuirea că programul nostru suferă de oportunism. Mai este oare de mirare că în comisia pentru redactarea programului, care a fost aleasă de Congresul al II-lea, această învinuire n-a făcut decât să provoace rîsete?

În ce sens a fost înțeleasă „autodeterminarea“ de către delegații la Congresul al II-lea, printre care, după cum

am văzut, nu s-a găsit *nici unul* care să fie împotriva „autodeterminării națiunilor“ ?

O mărturie în această privință găsim în următoarele trei extrase din procesele-verbale :

„*Martînov* este de părere că nu se poate da o interpretare largă cuvîntului «autodeterminare», fiindcă autodeterminarea nu înseamnă altceva decît dreptul națiunii de a se separa ca un tot politic distinct, și nicidecum o auto-administrare regională“ (p. 171). *Martînov* a făcut parte din comisia de redactare a programului, în ședințele căreia au fost respinse și luate în derîdere argumentele prezentate de prietenii *Rosei Luxemburg*. Prin concepțiile sale, *Martînov* era pe atunci economist și adversar înfocat al „*Iskrei*“, și, dacă ar fi exprimat o părere care n-ar fi fost împărtășită de majoritatea comisiei, el ar fi fost, desigur, combătut.

Cînd, după încheierea lucrărilor comisiei, congresul a luat în discuție § 8 (acum § 9) al programului, cel dintîi care a luat cuvîntul a fost *bundistul Goldblat*.

„Împotriva «dreptului la autodeterminare» — a spus *Goldblat* — nu se poate obiecta nimic. În caz că o națiune oarecare luptă pentru independența ei, nu trebuie să ne împotrivim. Dacă Polonia nu vrea să încheie o căsătorie legitimă cu Rusia, să fie lăsată în pace, cum s-a exprimat *tov. Plehanov*. În aceste limite sînt de acord cu o asemenea părere“ (p. 175—176).

În ședința plenară a congresului, *Plehanov* n-a luat de loc cuvîntul la acest punct. *Goldblat* se referă la cele spuse de *Plehanov* în comisia de redactare a programului, unde „dreptul la autodeterminare“ a fost lămurit în mod amănunțit și pe înțelesul tuturor, în sensul dreptului la despărțire. Liber, care a luat cuvîntul după *Goldblat*, a ținut să sublinieze :

„Firește, dacă o naționalitate oarecare nu va putea să trăiască în cadrul Rusiei, partidul nu-i va pune piedici în cale“ (p. 176).

Precum vedeți, la Congresul al II-lea al partidului, care a adoptat programul, toți au fost de părere că autodeterminarea nu înseamnă altceva „decît“ dreptul la despărțire. Pînă și *bundiștii* și-au însușit atunci acest adevăr, și numai

În tristele noastre vremuri de continuă contrarevoluție și de tot felul de „renegări“ s-au găsit oameni care, cu o îndrăzneală explicabilă doar prin ignoranța lor, au declarat că programul „este neclar“. Dar, înainte de a ne ocupa de acești jalnici „pseudosocial-democrați“, să terminăm ce avem de spus despre atitudinea polonezilor față de program.

La Congresul al II-lea (din 1903) ei au venit cu o declarație în sensul că unirea e de o necesitate urgentă. Dar după „eșecurile“ pe care le-au suferit în comisia de redactare a programului, ei au părăsit congresul, și *ultimul lor cuvânt* a fost o declarație scrisă, care a fost consemnată în procesele-verbale ale congresului și care conține propunerea, reprodusă de noi mai sus, *de a înlocui* autodeterminarea prin autonomie cultural-națională.

În 1906 marxiștii polonezi au intrat în partid, și nici atunci, și *nici măcar o dată* după aceea (nici la Congresul din 1907 și nici la conferințele din 1907 și 1908 sau la plenara din 1910) ei *n-au făcut* vreo propunere de modificare a paragrafului 9 al programului rusesc !!

Aceasta e realitatea.

Și ea arată în mod grăitor, în ciuda oricărei frazeologii și a oricăror asigurări, că prietenii Rosei Luxemburg socoteau că problema a fost lichidată prin dezbaterile din comisia de redactare a programului, aleasă la Congresul al II-lea, și prin rezoluția adoptată de acest congres, în sensul că ei și-au recunoscut în mod tacit greșeala și au îndreptat-o atunci când, în 1906, după ce în 1903 părăsiseră congresul, au intrat iarăși în partid, fără să facă vreodată încercarea de a ridica, pe linie *de partid*, chestiunea revizuirii paragrafului 9 al programului.

Articolul Rosei Luxemburg a apărut, sub semnătura ei, în 1908 — se înțelege că nimănui nu i-a trecut vreodată prin minte să conteste publiciștilor din partid dreptul de a critica programul — și chiar *după* apariția acestui articol *nici o* instanță oficială a marxiștilor polonezi n-a pus chestiunea unei revizuirii a paragrafului 9.

De aceea Troțki face, în mod cert, un prost serviciu unora dintre admiratorii Rosei Luxemburg atunci când,

în numele redacției, scrie în nr. 2 (din martie 1914) al revistei „Borba“ :

„...Marxiștii polonezi consideră că «dreptul națiunilor la autodeterminare» este lipsit de orice conținut politic și trebuie scos din program» (p. 25).

Un Troțki serviabil este mai periculos decât un dușman ! De nicăieri decât din „convorbirile particulare“ (adică pur și simplu din bîrfelile în care se complăce el întotdeauna) *n-a putut* el să scoată dovezi că „marxiștii polonezi“ sînt, în genere, de acord cu cele scrise de Rosa Luxemburg în toate articolele. Troțki i-a înfățișat pe „marxiștii polonezi“ ca pe niște oameni necinstiți și fără scrupule, care nu știu nici măcar să-și respecte propriile convingeri și programul partidului lor. Asta a făcut-o serviabilul Troțki !

În 1903 reprezentanții marxiștilor polonezi au părăsit Congresul al II-lea, *din pricina* dreptului la autodeterminare, și *atunci* Troțki ar fi putut să spună că ei au considerat acest drept ca fiind lipsit de conținut și, ca atare, trebuie scos din program.

Dar, după aceea, marxiștii polonezi *au intrat* în partid, în partidul care avea acest program, și n-au făcut niciodată vreo propunere de revizuire a programului *.

De ce a ascuns Troțki cititorilor revistei sale aceste fapte ? Le-a ascuns numai pentru că îi convine să profite de pe urma agravării divergențelor ivite între adversarii polonezi și ruși ai lichidatorismului și să-i inducă în eroare pe muncitorii ruși în ce privește programul.

Niciodată pînă acum și în nici una din problemele serioase ale marxismului, Troțki n-a avut o părere bine statornicită ; întotdeauna „s-a strecurat prin crăpătura“ cutărei sau cutărei divergențe și a trecut dintr-o tabără într-alta. În momentul de față el se găsește în compania

---

* Aflăm că la consfătuirea marxiștilor din Rusia care a avut loc în vara anului 1913, marxiștii polonezi au avut doar drept de vot consultativ, iar în chestiunea dreptului la autodeterminare (la despărțire) ei n-au votat de loc și s-au pronunțat, în general, împotriva acestui drept. Se înțelege că ei aveau tot dreptul să procedeze în felul acesta și, ca și pînă atunci, să facă agitație în Polonia împotriva despărțirii ei. Dar asta e cu totul altceva decît ceea ce spune Troțki, fiindcă marxiștii polonezi n-au cerut „scoaterea din program“ a paragrafului 9.

bundiștilor și a lichidatorilor. Or, domnii aceștia nu prea se sinchisesc de partid.

Să vedem ce spune și bundistul Libman.

„Atunci cînd, cu 15 ani în urmă, social-democrația din Rusia — scrie acest gentleman — a inclus în programul ei punctul cu privire la dreptul fiecărei naționalități la «autodeterminare», toți (!!) s-au întrebat : ce înseamnă propriu-zis această expresie la modă (!!) ? Dar n-au aflat nici un răspuns (!!). Cuvîntul acesta a rămas (!!) învăluit în ceață. Și, într-adevăr, era greu pe vremea aceea să risipești această ceață. N-a sosit încă timpul să se poată concretiza acest punct — se spunea pe atunci —, așa că, deocamdată, trebuie să rămînă învăluit în ceață (!!), și viața însăși va arăta ce conținut urmează să i se dea acestui punct“.

Nu-i așa că e nostim acest „băiețuș fără pantalonași“¹²⁹, care-și bate joc de programul partidului ?

Și de ce-și bate joc ?

Numai pentru că este de o ignoranță crasă, pentru că n-a învățat nimic, n-a citit nimic din istoria partidului, ci pur și simplu a nimerit într-o ambianță lichidatoristă, unde „se obișnuiește“ să te prezinți gol-goluț atunci cînd e vorba de partid și de spiritul de partid.

Un seminarist de-al lui Pomealovski se laudă că „a scuipat într-un butoi cu varză“¹³⁰. Domnii bundiști merg și mai departe. Ei îi scot în arenă pe cei de teapa lui Libman, pentru ca, în văzul tuturor, acești gentlemen să scuipe în propriul lor butoi. Că a existat o hotărîre a unui congres internațional, că la congresul propriului lor partid doi reprezentanți ai propriului lor Bund s-au arătat (și încă ce critici „severi“ și adversari hotărîți ai „Iskrei“ au fost ei !) perfect capabili să înțeleagă sensul „autodeterminării“ și chiar s-o accepte — ce-i privesc toate acestea pe domnii Libmani ? Și nu va fi mai ușor să se lichideze partidul dacă „publiciștii din partid“ (nu rîdeți !) vor adopta o atitudine de seminariști față de istoria și programul partidului ?

Iată-l și pe cel de-al doilea „băiețuș fără pantalonași“, d-l Iurkevici de la „Dzvin“. D-l Iurkevici, pe cît se pare, a avut în mîină procesele-verbale ale Congresului al II-lea, fiindcă dînsul citează cuvintele lui Plehanov, care au fost reproduse de Goldblat, și arată că știe că autodeterminarea

nu poate să însemne altceva decât dreptul la despărțire. Dar asta nu-l împiedică să răspîndească în rîndurile micii burghezii ucrainene calomniile la adresa marxiștilor ruși, din care reiese că ei sînt pentru „integritatea de stat“ a Rusiei (1913, nr. 7—8, p. 83 și urm.). Desigur, d-nii Iurkevici nu puteau să născocescă un mijloc mai bun decât această calomnie pentru a înstrăina democrația ucraineană de cea velicorusă. Or, o asemenea înstrăinare se situează pe linia întregii politici a grupului de publiciști de la „Dzvin“, care pledează pentru o *separare* a muncitorilor ucraineni cu scopul de a alcătui o organizație națională *aparte!* *

Unui grup de mic-burgezi naționaliști care încearcă să provoace o sciziune în rîndurile proletariatului — căci acesta este rolul obiectiv al celor de la „Dzvin“ — îi șade, firește, foarte bine să provoace o totală confuzie în problema națională. Se înțelege de la sine că d-nii Iurkevici și Libman, care se simt „grozav“ de ofenșați cînd sînt calificați drept niște „elemente de la periferia partidului“, n-au suflat nici un cuvînt, dar absolut nici un cuvînt, despre felul cum ar vrea *dinșii* să soluționeze în cadrul programului problema dreptului la despărțire!

Iată-l și pe cel de-al treilea — și principalul — „băiețuș fără pantalonăși“, d-l Semkovski, care, în coloanele ziarului lichidatorist, „face praf“, în fața cititorilor velicoruși, paragraful 9 al programului și în același timp declară că, „din anumite considerente, nu este de acord cu propunerea“ de a scoate acest paragraf!!

E de necrezut, dar asta e realitatea!

În august 1912, conferința lichidatorilor ridică în mod oficial problema națională. Timp de un an și jumătate nu apare nici un articol în afară de acela al d-lui Semkovski în legătură cu paragraful 9. Și în acest articol autorul *combate* programul, dar, „din anumite considerente“ (nu cumva vreo boală secretă?), „nu e de acord“ cu propunerea de a-l îndrepta!! Vă asigurăm că anevoie veți găsi, în lumea întregă, asemenea exemple de oportunism,

* Vezi mai ales prefața d-lui Iurkevici la cartea d-lui Levinski „Narîs rozvîtku ukrainskogo robîtnicîlogo ruhu v Galicîni“ („Studiu asupra dezvoltării mișcării muncitorești ucrainene în Galiția“. — *Nota trad.*), Kiev, 1914.

ba mai rău decât atât : de renegare a partidului, de lichidare a lui.

Pentru a vedea la ce argumente recurge Semkovski e de ajuns să dăm un singur exemplu :

„Cum va trebui să se procedeze — scrie el — dacă proletariatul polonez va vrea să ducă, în cadrul aceluiași stat, luptă comună cu întregul proletariat din Rusia, iar clasele reacționare ale societății poloneze, dimpotrivă, vor avea dorința să despărță Polonia de Rusia și vor obține printr-un referendum (consultarea generală a poporului) o majoritate de voturi în acest sens : va trebui ca noi, social-democrații ruși, în parlamentul central, să votăm împreună cu tovarășii noștri polonezi *împotriva* despărțirii, sau, pentru a nu încălca «dreptul la autodeterminare», să votăm *pentru* despărțire ?” („Novaia Raboceaia Gazeta“ nr. 71).

De aici se vede că d-l Semkovski nici nu înțelege *despre ce e vorba* ! El nu s-a gândit că dreptul la despărțire presupune că această problemă *nu* e rezolvată de parlamentul central, ci numai de parlamentul (seimul, referendumul etc.) regiunii *care se desparte*.

Prin această nedumerire puerilă, „cum trebuie procedat“ dacă sub regimul democrației majoritatea se pronunță în favoarea reacțiunii, se eclipsează chestiunea politicii reale, adevărate, vii, atunci când Purișkevicii și Kokoșkinii califică drept crimă pînă și gândul la despărțire ! Pe cît se vede, proletarii din *întreaga* Rusie nu trebuie să lupte azi împotriva Purișkevichilor și a Kokoșkinilor, ci să-i lase la o parte și să lupte împotriva claselor reacționare din Polonia ! !

Și o asemenea ineptie de necrezut apare într-un organ de presă al lichidatorilor, care numără printre conducătorii săi ideologici și pe d-l L. Martov. Pe același L. Martov care a întocmit proiectul de program și a luptat pentru adoptarea lui în 1903 și care și mai tîrziu, în scrierile sale, s-a pronunțat pentru libertatea de despărțire. L. Martov, pe cît se vede, cugetă astăzi potrivit regulei :

Acolo nu-i nevoie de deștepti.
Acum pe Read să-l trimiteți,
Iar eu am să mai văd ¹³¹.

Și îl trimite pe Read-Semkovski, căruia îi permite ca, în paginile unei publicații zilnice, să denatureze programul

nostru în fața unor noi pături de cititori, care nu-l cunosc, și să provoace în permanență confuzie !

Da, da, lichidatorismul a ajuns departe : la foarte mulți dintre foștii social-democrați, chiar și la cei mai de seamă, nu mai găsești nici urmă de spirit partinic.

Desigur, nu poți s-o compari pe Rosa Luxemburg cu Libman, Iurkevici sau Semkovski, însă faptul că tocmai astfel de oameni s-au agățat de greșeala ei constituie o dovadă deosebit de evidentă a oportunistului în care a alunecat ea.

10. INCHEIERE

Să rezumăm cele spuse pînă aici.

Din punctul de vedere al teoriei marxiste în general, problema dreptului la autodeterminare nu prezintă nici o dificultate. De fapt, nici vorbă nu poate fi de o contestare a hotărîrii adoptate la Londra, în 1896, nici de faptul că prin autodeterminare se înțelege doar dreptul la despărțire sau că formarea de state naționale de sine stătătoare este o tendință a tuturor revoluțiilor burghezodemocratice.

Dificultatea constă, într-o anumită măsură, în faptul că în Rusia proletariatul națiunilor asupra luptă, și trebuie să lupte, alături de proletariatul națiunii asupra toare. A apăra unitatea luptei de clasă a proletariatului pentru socialism, a respinge orice influențe ale naționalismului, fie că provin de la burghezie sau de la sutele negre, — iată care e sarcina. La națiunile asupra, constituirea proletariatului într-un partid de sine stătător duce uneori la o luptă atît de înverșunată împotriva naționalismului națiunii respective, încît se deformează perspectiva și se dă uitării naționalismul națiunii asupra toare.

Dar o asemenea deformare a perspectivei este cu puțință numai pentru scurt timp. Experiența luptei comune duse de proletarii diferitelor națiuni ne arată cît se poate de clar că, atunci cînd punem probleme politice, trebuie să avem în vedere întreaga Rusie, iar nu să ne situăm pe punctul de vedere „cracovian“. Or, în politica întregii Rusii domină Purișkevicii și Kokoșkinii. Ideile lor sînt

atotstăpînitoare, și în Dumă, în școli, în biserici, în cazărmi, în sute și mii de ziare ei își desfășoară campania lor de persecuții împotriva alogenilor, care sînt acuzați că preconizează „separatismul“, că *se gîndesc* la despărțire. Și otrava aceasta velicorusă a naționalismului înveninează toată atmosfera politică a întregii Rusii. Aceasta e nenorocirea unui popor care, subjugînd alte popoare, face să se întărească reacțiunea în întreaga Rusie. Amintirile anilor 1849 și 1863 constituie o tradiție politică vie, care, dacă nu izbucnește o furtună de foarte mari proporții, amenință să constituie încă zeci de ani de acum înainte o piedică pentru orice mișcări democratice și *mai ales* pentru orice mișcare social-democrată.

Oricît de firesc ar putea să pară uneori punctul de vedere al unora dintre marxistii națiunilor asuprite (a căror „nenorocire“ constă uneori în faptul că masele populației sînt orbite de ideea eliberării „lor“ naționale), nu începe îndoială că, datorită raportului obiectiv de forțe dintre clasele din Rusia, a înceta să mai aperi dreptul la autodeterminare înseamnă, *în fond*, a te preta la un oportunism de cea mai rea speță, la infectarea proletariatului cu ideile Kokoșkinilor. Or, aceste idei reprezintă, în fond, ideile și politica Purișkevicilor.

De aceea, dacă la început punctul de vedere al Rosei Luxemburg putea să-și găsească o scuză ca unul care vădește o îngustime specific poloneză, „cracoviană“ *, apoi în momentul de față, cînd naționalismul și în primul rînd naționalismul guvernamental, velicorus, s-a întărit pretutindeni, cînd *el* hotărăște ce politică trebuie urmată, o asemenea îngustime devine pur și simplu de neiertat. În realitate, de această îngustime se agață oportuniștii de *toate* naționalitățile, care resping ideea unor „furtuni“ și a unor „salturi“, care consideră terminată revoluția

* Nu e greu de înțeles că dacă marxistii din *Întreaga Rusie* și în primul rînd velicorușii, recunosc *dreptul* națiunilor la despărțire, aceasta nu exclude de loc posibilitatea ca marxistii aparținînd cutărei sau cutărei națiuni *asuprite* să facă *agitație* împotriva despărțirii, după cum recunoașterea dreptului de a divorța nu exclude posibilitatea de a face agitație împotriva divorțului într-un caz sau altul, Iată de ce credem noi că va crește, în mod inevitabil, numărul marxistilor polonezi pe care „contradicția“ inexistentă, ce încearcă s-o „trezească“ azi Semkovski și Troțki, li va face doar să zîmbească.

burghezo-democratică și înclină spre liberalismul Kokoșkinilor.

Naționalismul velicorus, ca orice naționalism, trece prin diferite faze, în funcție de predominarea unor clase sau altora, într-o țară burgheză. Până în 1905 aproape că nu-i cunoșteam decât pe național-reacionari. După revoluție au apărut la noi *național-liberalii*.

Pe această poziție se situează de fapt la noi atât octombriștii cât și cadeții (Kokoșkin), adică toată burghezia contemporană.

Iar mai încolo își vor face *inevitabil* apariția național-democrației velicoruși. Unul dintre întemeietorii partidului „socialist-populist”, d-l Peșehonov, a exprimat deja acest punct de vedere atunci când (în „Russkoe Bogatstvo”, numărul din august 1906) a făcut apel la o atitudine prudentă față de prejudecățile naționaliste ale țaranului. Ori-câte calomnii s-ar debita împotriva noastră, a bolșevicilor, că l-am „idealiza” pe țaran, am făcut și vom face întotdeauna o strictă distincție între judecata țaranului și judecata lui, între democratismul țaranului, care e îndreptat împotriva lui Purișkevici, și tendința țaranului de a trăi în bună înțelegere cu popa și moșierul.

Democrația proletară trebuie să țină seama de pe acum, și va ține seama, probabil, un timp destul de îndelungat, de naționalismul țaranilor velicoruși (nu în sensul că va accepta să-i facă concesii, ci în sensul că va lupta împotriva lui)*. Trezirea naționalismului la națiunile asuprite, care s-a manifestat cu atîta tărie după evenimentele din 1905 (amintim doar de grupul „autonomist-federalist”

* Ar fi interesant să urmărim cum evoluează, bunăoară, naționalismul în Polonia, unde el se transformă dintr-un naționalism al șleahțicilor într-un naționalism burghez și apoi într-unul țărănesc. În cartea sa „Das Polnische Gemeinwesen im preussischen Staat” („Comunitatea poloneză în statul prusian”, există și o traducere în limba rusă), Ludwig Bernhard, care se situează și el pe punctul de vedere al unui Kokoșkin german, descrie un fenomen extrem de caracteristic: se formează un fel de „republică țărănească” a polonezilor din Germania, sub forma unei strînse îmbinări a tot felul de cooperative și de alte asociații ale țaranilor *polonezi* în lupta lor pentru apărarea naționalității, a religiei și a pămîntului „polonez”. Asuprirea germană i-a unit între ei pe polonezi, i-a făcut să se izoleze de ceilalți, și a trezit mai întii naționalismul șleahțicilor, apoi pe acela al burgheziei și, în sfîrșit, pe acela al maselor țărănești (mai ales după campania pe care au pornit-o germanii în 1873 împotriva folosirii limbii polone în școli). Același curs îl urmează lucrurile și în Rusia, și nu numai în ce privește raporturile cu Polonia.

din Duma I, de dezvoltarea pe care au căpătat-o mișcarea ucraineană, cea musulmană etc.), va duce în mod inevitabil la o întetșire a naționalismului micii burghezii velicoruse de la orașe și sate. Cu cât transformarea democratică a Rusiei va fi mai înceată, cu atât învrăjbirea națională și disensiunile între burgheziile diferitelor națiuni vor fi mai aprige, mai brutale și mai înverșunate. Reacționarismul deosebit de pronunțat al Purișkevicilor ruși va provoca (și va intensifica) unele tendințe „separatiste” în sînul cutărei sau cutărei națiuni asuprite, care se bucură uneori de libertate cu mult mai mare în statele vecine.

Această stare de lucruri pune în fața proletariatului din Rusia o dublă sarcină, sau, mai bine zis, o sarcină bilaterală : să lupte împotriva oricărui naționalism, și în primul rînd împotriva naționalismului velicorus ; să recunoască nu numai deplina egalitate în drepturi a tuturor națiunilor în general, dar și egalitatea lor în ce privește dreptul de a se constitui ca stat, adică dreptul lor la autodeterminare, la despărțire ; dar, în același timp, și tocmai pentru a lupta cu succes împotriva oricărui naționalism al oricăror națiuni, să apere unitatea luptei proletare și a organizațiilor proletare, să lupte pentru o unire a lor cît mai strînsă într-o comunitate internațională, în ciuda tendințelor de izolare națională manifestate de burghezie.

Deplină egalitate în drepturi pentru toate națiunile ; dreptul națiunilor la autodeterminare ; strînsă unire între muncitorii de toate națiunile — iată programul național pe care marxismul și, împreună cu el, experiența lumii întregi și a Rusiei îl trasează muncitorilor.

Articolul de față era deja cules cînd am primit „Nașa Raboceia Gazeta” nr. 3, în care d-l VI. Kosovski, referindu-se la recunoașterea dreptului la autodeterminare pentru toate națiunile, scrie :

„Desprinsă în mod mecanic din rezoluția Congresului I al partidului (1898), care la rîndul său o preluase din hotărîrile congreselor socialiste internaționale, ea a fost concepută de Congresul din 1903 — după cum reiese din dezbaterile lui — în sensul pe care

i-l dăduse și Internaționala socialistă, și anume în sensul autodeterminării politice, adică al autodeterminării națiunilor în direcția independenței lor politice. Așadar, formula autodeterminării naționale, care înseamnă dreptul la despărțire teritorială, nu atinge cîtuși de puțin chestiunea modului cum trebuie reglementate raporturile naționale în cadrul unui anumit organism de stat în ce privește naționalitățile care nu pot sau nu vor să iasă din statul existent”.

Se vede, din toate acestea, că d-l Kosovski a avut la îndemîină procesele-verbale ale Congresului al II-lea, din 1903, și cunoaște perfect de bine adevăratul (și singurul) sens al noțiunii de autodeterminare. Puneți față în față toate acestea cu faptul că redacția ziarului bundist „Tait” îl lansează în arenă pe d-l Libman, ca să-și bată joc de program și să susțină că e neclar !! Ciudate mai sînt și moravurile „de partid” ale d-lor bundiști... De ce o fi spunînd Kosovski că autodeterminarea adoptată de către congres a fost desprinsă în mod *mecanic*, asta numai „Alah o știe”. Sînt unii oameni care „simt nevoia să contrazică”, dar ce, cum, de ce și pentru ce, asta n-o știu nici ei.

---

puncte : 1) scumpetea vieții ; 2) imperialismul și lupta împotriva militarismului, în care au fost incluse ca probleme subordonate : a) problema orientală, b) tribunalele de arbitraj obligatoriu între națiuni și c) Statele Unite ale Europei ; 3) alcoolismul ; 4) șomajul ; 5) situația deținuților și deportaților politici din Rusia și 6) diverse.

Numărul delegaților trebuia să fie cel mult de 6 ori mai mare decât acela al voturilor de care dispunea țara respectivă. Rusia dispunea de 20 de voturi, așa că nu putea avea mai mult de 120 de delegați din partea ambelor subsecții ale social-democrației, împreună cu aceia ai narodnicilor de stînga și ai sindicatelor.

Chestiunea Congresului socialist internațional de la Viena a fost discutată la Consfătuirea de la Poronino a Comitetului Central cu unii activiști de partid. Lenin, care a prezentat un referat în această problemă, a propus să se ia toate măsurile ca majoritatea delegaților la Congresul de la Viena să fie muncitori social-democrați.

Spre sfîrșitul lunii iulie 1914, alegerile pentru congresul socialist internațional erau aproape terminate, dar convocarea lui a fost împiedicată de izbucnirea primului război mondial. — 273.

- 105 „*Die Neue Zeit*“ — revistă teoretică a Partidului social-democrat din Germania ; a apărut la Stuttgart din 1883 pînă în 1923. Pînă în octombrie 1917 s-a aflat sub conducerea redacțională a lui K. Kautsky, iar apoi sub aceea a lui H. Cunow. În această revistă au fost publicate pentru prima oară unele lucrări ale fondatorilor marxismului : „Critica programului de la Gotha“ de K. Marx, „Contribuții la critica proiectului programului social-democrat din 1891“ de F. Engels etc. Engels ajută în permanență cu sfaturile sale redacția și o critica adeseori pentru abaterile de la marxism tolerate în cuprinsul revistei. La „*Die Neue Zeit*“ au colaborat militanți de seamă ai mișcării muncitorești germane și internaționale de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, ca A. Bebel, W. Liebknecht, R. Luxemburg, F. Mehring, C. Zetkin, G. V. Plehanov, P. Lafargue etc. În ultimii ani ai secolului trecut, după moartea lui F. Engels, revista a început să publice în mod sistematic articole scrise de revizionști, printre care și o serie de articole ale lui E. Bernstein, intitulată „Problemele socialismului“, care a însemnat dezlănțuirea unei campanii a revizionștilor împotriva marxismului. În anii primului război mondial, revista s-a situat pe poziții centriste, dar sprijinea de fapt pe social-șoviniști. — 281.

- 106 „*Naucinaia Mîsl*“ — revistă de orientare menșevică, a apărut la Riga în 1908. — 281.

- 107 Vezi K. Marx. „Capitalul“, vol. I, București, Editura politică, 1960, ed. a IV-a, 757—766. — 283.

- 108 „*Przegląd Socjaldemokratyczny*” — revistă, editată de către social-democrații polonezi în strânsă colaborare cu R. Luxemburg; a apărut la Cracovia din 1902 pînă în 1904 și din 1908 pînă în 1910. — 288.
- 109 Este vorba de Congresul Partidului social-democrat din Austria, care a avut loc la Brünn* (Austria) între 24 și 29 septembrie 1899. Principalul punct de pe ordinea de zi a fost problema națională. La acest congres au fost prezentate două rezoluții, care exprimau puncte de vedere diferite: 1) rezoluția Comitetului Central al partidului, care susținea în linii generale autonomia teritorială a națiunilor, și 2) rezoluția comitetului Partidului social-democrat al slavilor de sud, care susținea autonomia cultural-națională exteritorială.
- Congresul a respins în unanimitate programul autonomiei cultural-naționale și a adoptat o rezoluție de compromis, care admitea autonomia națională în cadrul statului austriac (vezi articolul lui V. I. Lenin „Cu privire la istoria programului național în Austria și Rusia” în *Opere complete*, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 332—335). — 294.
- 110 Este vorba de *cel de-al doilea Congres general al studențimii ucrainene*, care s-a ținut la Lvov între 19 și 22 iunie (2 și 5 iulie) 1913; convocarea lui a fost fixată în așa fel ca el să coincidă cu festivitățile în cinstea jubileului lui Ivan Franco, mare scriitor ucrainean, om de știință, militant pe tărîm obștesc, democrat-revoluționar. La lucrările congresului au luat parte și reprezentanți ai studențimii ucrainene din Rusia. Referatul „Tineretul ucrainean și situația actuală a națiunii” a fost prezentat de social-democratul ucrainean Donțov, care a susținut loznica unei Ucraine „samostiinice” (independente). — 302.
- 111 „*Šleahi*” — organ de presă al Uniunii studenților ucraineni; a apărut la Lvov din aprilie 1913 pînă în martie 1914; avea o orientare naționalistă. — 303.
- 112 „*Zemșcina*” — cotidian ultrareacționar, a apărut la Petersburg din iunie 1909 pînă în februarie 1917; era organul de presă al deputaților de extrema dreaptă din Duma de stat. — 305.
- 113 Lenin citează această expresie din schița „Ghereta” de G. I. Uspenski. — 306.
- 114 Lenin citează această expresie din comedia lui A. S. Griboedov „Prea multă minte strică”. — 310.
- 115 „*Naprzód*” — ziar, organ central al Partidului social-democrat din Galiția și Silezia; a apărut la Cracovia începînd din 1892. Era exponentul ideologiei naționaliste mic-burgheze. A fost ca-

* Brno.

racterizat de Lenin drept „o publicație foarte proastă și în nici un caz marxistă”. — 313.

- 116 Lenin se referă la răscoala de eliberare națională din Polonia care a avut loc în anii 1863—1864 și care era îndreptată împotriva opresiunii exercitate de autocrația țaristă. Motivul direct al acestei răscoale l-a constituit recrutarea specială pe care se hotărâseră s-o efectueze guvernul țarist și cercurile conducătoare din Polonia, în scopul unei înlăturări masive din orașe a tinerețului cu stare de spirit revoluționară. La început răscoala a fost condusă de Comitetul național central, format, în 1862, din elemente ale partidului „roșilor”, exponent al micii nobilimi. Programul lui, care revendica independența națională a Poloniei, egalitatea de drepturi pentru toți bărbații din această țară, fără deosebire de religie sau de origine; împrăștierea, fără răscumpărare, a țăranilor cu pământurile lucrate de ei, desființarea boierescului; acordarea de despăgubiri moșierilor din fondurile statului pentru pământurile expropriate etc., — a atras la răscoală cele mai diverse pături ale populației poloneze: meseriași, muncitori, studenți, intelectuali din rîndurile șleahțicilor, o parte din țăranime și din rîndurile clerului.

În cursul desfășurării ei, s-au alăturat răscoalei și elemente grupate în jurul partidului „albilor” (exponentul mării aristocrații funciare și al mării burghezii), care căutau să se folosească de insurecție în interesul lor și, cu ajutorul Angliei și al Franței, să ajungă la o tranzacție avantajoasă cu guvernul țarist.

Democrația revoluționară din Rusia a manifestat o profundă simpatie față de insurgenți. Membrii asociației secrete „Zemlea i volem”, care era în legătură cu N. G. Cernîșevski, au căutat să-i ajute pe toate căile. Comitetul central al acestei asociații a lansat un apel „Către ofițerii și soldații ruși”, care a fost difuzat în rîndul trupelor de represiune trimise împotriva răsculaților. A. I. Herzen și N. P. Ogarev au publicat în „Kolokol” o serie de articole consacrate luptei poporului polonez și au acordat ajutor material răsculaților.

Datorită inconsecvenței manifestate de partidul „roșilor”, care a lăsat să-i scape inițiativa revoluționară, conducerea răscoalei a trecut în mîinile partidului „albilor”, care a trădat-o. Pînă în vara anului 1864 răscoala a fost reprimată cu cruzime de trupele țariste.

K. Marx și F. Engels au apreciat răscoala poloneză din anii 1863—1864 ca pe o răscoală progresistă și o priveau cu multă simpatie, manifestîndu-și dorința ca poporul polonez să iasă învingător în lupta sa pentru eliberarea națională. În numele emigranților germani de la Londra, Marx a scris un apel pentru sprijinirea polonezilor. — 321.

- 117 Lenin se referă la amintirile lui W. Liebknecht despre K. Marx. — 323.

- 118 Marx—Engels. Briefwechsel, IV. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1950, p. 399. — 324.
- 119 Marx—Engels. Briefwechsel, I. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1949, p. 251. — 324.
- 120 K. Marx—F. Engels. Briefwechsel, III. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1950, p. 237, 402—403, 407—408. — 325.
- 121 „*The Times*” — cotidian, fondat în 1785 la Londra ; unul dintre marile ziare conservatoare ale burgheziei engleze. — 326.
- 122 Marx—Engels. Briefwechsel, III. Band, Dietz Verlag, 1950, p. 469. — 326.
- 123 Marx—Engels. Briefwechsel, III. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1950, p. 525, 543, 552. — 326.
- 124 Marx—Engels. Briefwechsel, IV. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1950, p. 153, 277, 269. — 327.
- 125 Marx—Engels. Briefwechsel, IV. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1950, p. 289. — 328.
- 126 „*The New York Daily Tribune*” — ziar american, care a apărut din 1841 și pînă în 1924. Pînă la mijlocul deceniului al 6-lea al secolului trecut a fost organul aripii stîngi a whigilor americani, iar după aceea organul partidului republican. Din august 1851 și pînă în martie 1862 a avut printr colaboratorii săi pe K. Marx. Un mare număr de articole pentru acest ziar au fost scrise de Engels, la rugămintea lui Marx. Într-o perioadă cînd în Europa începuse să bîntuie reacțiunea, K. Marx și F. Engels au folosit acest ziar, care avea o largă răspîndire și ocupa o poziție progresistă pentru vremea aceea, pentru a demasca, pe bază de materiale concrete, tarele societății capitaliste. În timpul războiului civil din America, colaborarea lui K. Marx la acest ziar a fost întreruptă. Un rol important în ruptura care a intervenit între Marx și „*The New York Daily Tribune*” au avut influența crescîndă pe care o aveau în redacția acestui ziar adepții unui compromis cu proprietarii de sclavi, precum și abaterrea ziarului de la pozițiile progresiste. Ulterior, el a căpătat tot mai mult o orientare de dreapta. — 328.
- 127 Marx—Engels. Briefwechsel, IV. Band, Dietz Verlag, Berlin, 1950, p. 309—310. — 328.
- 128 Lenin citează dintr-un articol al lui G. V. Plehanov intitulat „Proiectul de program al Partidului social-democrat din Rusia”, care a apărut în nr. 4 din 1902 al revistei „*Zarea*”.
- „*Zarea*” — revistă politică-științifică marxistă ; a apărut legal în anii 1901—1902, sub îngrijirea redacției de la Stuttgart a

„Iskrei“. Au fost scoase în total patru numere (dintre care unul dublu): nr. 1 în aprilie 1901 (de fapt la 23 martie s.t.n.), nr. 2—3 în decembrie 1901, iar nr. 4 în august 1902. Sarcinile revistei au fost precizate în „Proiectul de declarație a redacției ziarului «Iskra» și revistei «Zarea»“, scris de V. I. Lenin în Rusia (vezi Opere complete, vol. 4, București, Editura politică, 1961, ed. a doua, p. 315—325). În 1902, pe vremea divergențelor și conflictelor ivite în redacția ziarului „Iskra” și a revistei „Zarea”, G. V. Plehanov a prezentat un proiect în care preconiza separarea revistei de ziar (el urmînd să-și asume redactarea revistei), dar această propunere n-a fost acceptată și cele două publicații au continuat să aibă o redacție comună.

„Zarea” a adoptat o atitudine critică față de revizionismul rus și de cel internațional și a apărut bazele teoretice ale marxismului. În această revistă au fost publicate lucrările lui Lenin: „Note ocazionale”, „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului”, „D-nii «critici» în problema agrară” (primele patru capitole ale lucrării „Problema agrară și «criticii lui Marx»”), „Cronica internă”, „Programul agrar al social-democrației ruse”, precum și lucrările lui G. V. Plehanov: „Critica criticilor noștri. Partea I. D-l P. Struve în rolul de critic al teoriei dezvoltării sociale a lui Marx”, „Cant împotriva lui Kant, sau testamentul d-lui Bernstein” și altele. — 332.

- 129 Expresie luată din schițele lui M. E. Saltîkov-Șcedrin intitulate „Peste hotare”. — 338.
- 130 V. I. Lenin citează o expresie din „Amintiri din seminar” de N. G. Pomealovski. — 338.
- 131 Aceste cuvinte sînt luate de Lenin dintr-un cîntec al soldaților de la Sevastopol, în care e vorba de bătălia de pe râul Ciornaia, care a avut loc la 4 august 1855, în timpul războiului din Crimeea. Autorul acestui cîntec este L. N. Tolstoi. — 340.
- 132 Lenin se referă aici la ofensiva dezlănțuită de contrarevoluția burgheză împotriva clasei muncitoare și a micii burghezii democratice din Franța după înfrîngerea democrației mic-burgeze în luptele din iunie 1849.

Vorbind despre anul 1871, Lenin se referă la insurecția din 18 martie 1871 a muncitorilor din Paris, în urma căreia s-a constituit, pentru prima dată în istorie, un guvern al dictaturii proletariatului — Comuna din Paris. Comuna a fost înfrîntă. Împotriva ei s-au coalizată, cu o furie turbată, „întreaga burghezie din Franța, toți moșierii, oamenii de bursă, fabricanții, toți hoții mai mari sau mai mici, toți exploatorii” (Opere complete, vol. 20, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 227). Cu ajutorul activ al lui Bismarck, această coaliție a început operațiile militare împotriva Parisului răsculat și, repurtînd victoria, a scîldat străzile orașului în sîngele poporului. Aproape